

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมและการสอนภาษาไทย ซึ่งได้นำมาเรียบเรียงไว้เป็น 2 ส่วนดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมและการสอนภาษาไทย
2. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมและการสอนภาษาไทย

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมและการสอนภาษาไทย

1.1 ความหมายของจริยธรรม

จริยธรรมเป็นเรื่องที่บุคคลต่างๆให้ความสนใจและเห็นความสำคัญที่จะศึกษาและพยายามหาแนวทางที่จะปลูกฝังให้บุคคลในสังคมกลายเป็นผู้มีจริยธรรม ในการศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรมจะต้องเริ่มทำความเข้าใจในความหมายของจริยธรรม ทั้งนี้ เพราะจริยธรรมเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางมาก ดังนั้นจึงมีผู้ให้คำนิยามความหมายต่างๆกันไปดังนี้

พระราชชัยกวี่ (2511: 3) ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า "จริยธรรม" นั้น แปลว่า เป็นสิ่งที่พึงประพฤติ จะต้องประพฤติ

พระราชวรานูณี (2523: 10) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรม หมายถึง สิ่งที่ทำได้ในทางวินัยจนเกิดความเคยชินขึ้นมา มีพลังใจ มีความตั้งใจแน่วแน่ มีความประทับใจ เรื่องจริยธรรมต้องอาศัยปัญญา ปัญญาอาจเกิดจากศรัทธาเชื่อดีผู้อื่นไปก่อนก็ได้ ในบางครั้งจริยก็เกิดโทษ เพราะไม่มีปัญญากำกับ

พระยาอนุমানราชชน (2516: 409) อธิบายว่า จริยธรรม (Morality) โดยทั่วไปมีความหมายใกล้เคียงกับจริยศาสตร์ (ethics) ในเรื่องของปรัชญา (Philosophy) เป็นเรื่องของการค้นหาความจริงเกี่ยวกับคุณค่าของความประพฤติ ในสังคมซึ่งถือว่าถูกต้อง ดีงามและสิ่งซึ่งถือว่าผิดหรือชั่วไม่ควรประพฤติแล้ววางหลัก

กำหนดเป็นมาตรฐานไว้

๒) ควงเคือน พันธุนาวินและเพ็ญแข ประจันปัจฉิม (2520: 3) อธิบายว่า

จริยธรรม (Morality) เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง หมายถึงลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่างๆ ลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมจะมีคุณสมบัติประเภทใด ประเภทหนึ่งในสองประเภทคือ เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้อยู่ในสมาชิกในสังคมนั้น คือ เป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ ใ้การสนับสนุนและผูกกระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ส่วนอีกประเภทหนึ่งคือ ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้อยู่ในสมาชิกในสังคม เป็นการกระทำที่สังคมลงโทษหรือพยายามกำจัด และผูกกระทำพฤติกรรมนั้นส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่สมควร ฉะนั้นผู้ที่มจริยธรรมสูง คือ ผู้ที่มีลักษณะประเภทแรกมากและประเภทหลังน้อย

๓) แสง จันทร์งาม (2522: 218) กล่าวว่า "จริยธรรม" แยกออกเป็น 2 คำ คือ "จริย" แปลว่า "ความประพฤติ" และ "ธรรม" หมายถึง คุณภาพของจิตใจของแต่ละคน เมื่อนำคำทั้งสองมารวมกันเข้าเป็น "จริยธรรม" จึงหมายถึง คุณภาพจิตที่มีอิทธิพลต่อความประพฤติของคน

๔) ชีระพร จุวรรณโณ (2526:2) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง ระบบของกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการจำแนกการกระทำที่ค้จากการกระทำที่ชั่ว การกระทำที่ถูกจากการกระทำที่ผิด และการกระทำที่ควรจากการกระทำที่ไม่ควร

สาโรช บัวศรี (2527: 23) อธิบายว่า จริยธรรม ได้แก่ ความดีในระดับต่างๆ ที่สังคมหรือบุคคลจำเป็นต้องยึดมั่นถือมั่น

นอกจากนี้ผู้ให้ความหมายของจริยธรรม โดยเน้นถึงความสำคัญของความประพฤติของบุคคล คือ พันธุ์ หันนาคินทร์ (2523: 48) ได้กล่าวถึง ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติอันพึงปฏิบัติต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสังคม ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองเกษมสุขขึ้นในสังคมและสมาชิกของสังคม การที่จะปฏิบัติให้เป็นไปเช่นนั้นได้ ผู้ปฏิบัติจะต้องรู้จักว่า สิ่งใดถูกสิ่งใดผิด ดังนั้นการปฏิบัติตามจริยธรรมจึงต้องประกอบกันทั้งความรู้สึกทางจิตใจ และการปฏิบัติทางกายอันสอดคล้องกับความรู้สึกทางจิต

กรมวิชาการ (2523: 8) ได้สรุปความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม คือ การกระทำทั้งทางกาย วาจา และใจ ที่قيامเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม จึงเห็นได้ว่า จริยธรรม มีทั้งในส่วนที่เป็นพฤติกรรมแสดงออก และสภาวะของจิต

ส่วนในต่างประเทศ ก็มีผู้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ต่าง ๆ กัน ที่น่าสนใจคือ ของ เพียเจท์ (Jean Piaget 1960: 1) ได้อธิบายว่า จริยธรรมเป็น ลักษณะประสพการณ์ของมนุษย์และหน้าที่เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ ในการให้ความร่วมมือเกี่ยวกับการ จัดเตรียมทางสังคมในเรื่องความสนใจ และอนามัยของแต่ละบุคคล ความสัมพันธ์ร่วมกัน ในรูปของสิ่งที่ควรกระทำและลัทธิ

โรเจอร์ บราวน์ (Roger Brown 1965: 411) กล่าวว่า จริยธรรม คือ ระบบของกฎเกณฑ์สำหรับจำแนกการกระทำที่ถูก ออกจากการกระทำที่ผิด ซึ่งคล้ายกับไวยากรณ์ที่เป็นระบบของกฎเกณฑ์สำหรับจำแนกประโยคที่สร้างขึ้นมาจากอย่างถูกต้อง ออกจาก ประโยคที่สร้างขึ้นมาจากไม่ถูกต้อง จริยธรรมต่างๆ เป็นสิ่งไม่คงที่เหมือนไวยากรณ์ ทั้งนี้เพราะ มีวิวัฒนาการไปเสมอ ซึ่งบางทีจริยธรรมอาจเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วกว่าไวยากรณ์ เหตุที่จริยธรรมเปลี่ยนแปลงไปก็เพราะความขัดแย้งกันเอง หรืออาจเป็นเพราะได้รับอิทธิพลจากจริยธรรมของแหล่งอื่น หรือเป็นเพราะมีการสร้างสถานการณใหม่ๆขึ้น

นอร์แมน เจ. บัลล์ (Norman J. Bull 1969: 5) ได้กล่าวถึงจริยธรรม ว่า เป็นความรู้สึกผิดชอบชั่วดี เป็นกฎเกณฑ์และมาตรฐานของการประพฤติปฏิบัติในสังคม ซึ่งบุคคลจะพัฒนาขึ้นจนกระทั่งมีพฤติกรรมเป็นของตนเอง โดยสังคมจะเป็นตัวคัดสรรผลของการกระทำนั้นว่าเป็นการกระทำที่ถูกหรือผิด

คาร์เตอร์ วี. กูด (Carter V. Good 1973: 373) ได้ให้ความหมายของ จริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง การปรับพฤติกรรมให้เข้ากับกฎเกณฑ์หรือมาตรฐาน ของความประพฤติที่ถูกต้องหรือดีงาม

จากความหมายของจริยธรรมที่กล่าวมาสรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง แนวทาง ความประพฤติและปฏิบัติทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสังคม เพื่อบรรลุถึงสภาพชีวิตที่ทรงคุณค่า

พึงประสงค์ และเพื่อความสงบสุขของสังคม

1.2 แหล่งกำเนิดของจริยธรรม

เนื่องจากบุคคลมีความแตกต่างกันตามพัฒนาการของแต่ละคน ดังนั้นจริยธรรมของบุคคลจึงแตกต่างกันไปด้วย ในการศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรมนั้นจำเป็นจะต้องศึกษาถึงแหล่งกำเนิดของจริยธรรม ซึ่งคงจะเกี่ยวพันชุมชนาวิน และ เพ็ญแข ประจวบปัจจุบันนี้ (2520: 6-7) ได้กล่าวไว้ว่า

จริยธรรมของบุคคล มีต้นเหตุมาจากอิทธิพลของสังคมมากกว่าอิทธิพลของพันธุกรรม กล่าวคือ บุคคลที่เกิดมาในแต่ละสังคมจะต้องเรียนรู้และยอมรับจริยประเพณีในสังคมของตน ซึ่งจะแตกต่างจากจริยประเพณีของสังคมอื่น ๆ ไม่มากนักอยู่ ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่า แหล่งกำเนิดที่สำคัญของจริยธรรมของบุคคลก็คือ สังคมหรือผู้แวดล้อมตนเอง ฐานการเกิดจริยธรรมจะเริ่มก่อตัวขึ้นในทารกตั้งแต่แรกเกิด โดยการเรียนรู้เกี่ยวกับบุคคลอื่นที่ละน้อยตามพัฒนาทางประสาทสัมผัสต่างๆ จะอำนวยความสะดวกให้นักทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมหลายคนเชื่อว่า การพัฒนาทางจริยธรรมจะเกิดขึ้นในช่วงแรกของชีวิตมนุษย์ คือ ในช่วงสิบปีแรก และจะฝังรากลึกยากแก่การเปลี่ยนแปลงในช่วงหลังๆ ของชีวิต แต่ก็มีนักทฤษฎีการเรียนรู้ซึ่งสามารถพิสูจน์ว่า ลักษณะและการกระทำต่างๆ ของมนุษย์สามารถจะเปลี่ยนแปลงไปโดยความเหมาะสมของสถานการณ์โดยไม่จำกัดอายุ ถึงแม้ว่าการศึกษจริยธรรมจะยุ่งยากซับซ้อนมาก อันเป็นเหตุให้เกิดทฤษฎีและข้อคิดเห็นที่แตกต่างกันไคมากมาย แต่บุคคลควทางจริยธรรม ไคเห็นพ้องทงกันในลักษณะที่สำคัญของจริยธรรมกึ่งนั้นคือ นักทฤษฎีทั้งหลายยอมรับว่า จริยธรรมของมนุษย์นั้นมีการเจริญขึ้นเป็นลำดับอย่างเห็นไคชัดจากวัยทารกไปถึงวัยผู้ใหญ่ แม่มมนุษย์ทุกคนจะมีการพัฒนาจริยธรรมในอัตราที่แตกต่างกัน แต่นักทฤษฎีทางจริยธรรมก็ยังคงเชื่อว่า การพัฒนานั้นในบุคคลต่างๆ มีลำดับขั้นตอนเป็นแบบอย่างทีคล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ นักคนควทางจริยธรรมส่วนมากยังลงความเห็นว่า ทนกำเนิดและแหล่งที่ก่อให้เกิดการพัฒนาจริยธรรมนั้น อยู่ทีการเรียนรู้จากสังคมเป็นสำคัญ >

1.3 ฐานการเกิดจริยธรรมในสังคมไทย

จากการประชุมเรื่องแนวทางพัฒนาจริยธรรมไทย ไคมีผู้ให้ความสนใจเกี่ยวกับพื้นฐานการเกิดจริยธรรมโดยพิจารณาเฉพาะสภาพของสังคมไทยซึ่งมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์แตกต่างจากสภาพสังคมของชาติอื่น กึ่งนั้นจริยธรรมของคนไทยจึงมีพื้นฐานการเกิดแตกต่างจากชาติอื่น กึ่งความคิดเห็นของสมบูรณ ศาลยาชีวิน (2522: 98) ซึ่งกล่าวถึงพื้นฐานของจริยธรรมไว้ 2 ประการ คือ

1. พื้นฐานที่เป็นสิ่งภายนอก คือ เป็นหลักการที่กึ่งเอาไว้ เช่น ศาสนา ประเพณี

2. พื้นฐานที่เกี่ยวกับตัวบุคคล คือ ระดับพัฒนาการทางศีลธรรมของเด็ก ซึ่งเริ่มจากเห็นแก่ตัวที่สุด คิดถึงแต่ตัวเอง ต่อมาก็ไปตามสังคม กฎเกณฑ์ ข้อห้ามต่างๆขั้นสุดท้าย เป็นการผสมผสานระหว่างความเห็นแก่ตัวและความเห็นแก่ผู้อื่น

สุมน อมรวิวัฒน์ (2522: 100) กล่าวว่า พื้นฐานของจริยธรรมมี 3 ประการ คือ

1. แบบวิถีการงชีวิตของคนไทย หรืออาจเรียกว่า วัฒนธรรมไทย เช่น การรักสงบ เมตตากรุณา สามัคคี กตัญญู
2. หลักการดำรงชีวิต ซึ่งอาจหมายถึง ศาสนาก็ได้ หรืออาจจะหมายถึงหลักการอื่นๆ ลัทธิธรรมเนียมต่างๆซึ่งไม่ใช่ศาสนาก็ได้
3. สภาพความเปลี่ยนแปลงและปัญหาของสังคมไทย วิธีการที่จะแก้ปัญหของชีวิตและสังคม

ดังนั้นพื้นฐานการเกิดจริยธรรมในสังคมไทย จึงเกิดได้จากระดับพัฒนาการทางศีลธรรมของบุคคลนั้นและจากสิ่งแวดล้อมภายนอกซึ่งบุคคลนั้นยึดถือเป็นหลักในการดำรงชีวิต

1.4 จริยธรรมที่จำเป็นในสังคมไทย

เมื่อศึกษาถึงพื้นฐานการเกิดจริยธรรมในสังคมไทยแล้ว เพื่อให้บุคคลในสังคมมีแนวทางประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมถูกต้องและเป็นที่ยอมรับในสังคม จึงได้มีการประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทย เมื่อวันที่ 22-27 มกราคม 2523 ทั้งนี้เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิอันจะเป็นแนวทางในการกำหนดจริยธรรมที่จำเป็นในสังคมไทย จากการประชุมครั้งนั้นมีผู้ให้ความเห็นไว้ต่างๆกัน เช่น (กรมวิชาการ 2525: 18-21)

วิโรจน์ ศิริวัชร กล่าวว่า จริยธรรมที่มีความสำคัญและจำเป็นในสังคมไทยน่าจะได้แก่

1. การไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น
2. การทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น

สายสุรี จุติกุล ได้กำหนดจริยธรรมไว้ 2 ระดับคือ

ก. จริยธรรมพื้นฐาน ได้แก่

1. การรักความจริง การไม่พูดปดและไม่ฉ้อฉล การรักษาคำมั่นสัญญา การ

มีความกล้าที่จะรับความจริงและมีความละเอียดที่จะนำความไม่จริงไปสู่ผู้อื่น

ช. จริยธรรมอื่นๆ ได้แก่

1. การบังคับตนเอง
2. มีความรับผิดชอบต่อสังคม
3. ความเสมอภาค
4. ความเสียสละ
5. ความซื่อสัตย์
6. ความกล้า
7. การมีแนวคิดกว้าง
8. ความสามัคคี
9. ความเข้าใจในศาสนาและมีหลักธรรมศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยว
10. ความมีเมตตา กรุณา และให้อภัย
11. ความพากเพียรและอดทน
12. การรู้จักค่าของการทำงาน
13. การรู้จักค่าของทรัพย์สิน

กว้าง ไพรวรรณ กล่าวว่า จริยธรรมที่จำเป็นอย่างยิ่งของสังคมไทยปัจจุบัน ได้แก่ ประหยัด ซื่อสัตย์ รักในการทำงาน สุจริตและแสวงหาความจริง

กรมวิชาการ (2525: 4-5) กล่าวถึง จริยธรรมที่ควรปลูกฝังสำหรับคนไทยไว้ 8 ประการ คือ

1. การใฝ่สัจจะ หรือใฝ่สัจธรรม เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการยึดถือความจริง ยอมรับความจริง เชื่อหรือศรัทธาในสิ่งที่มีเหตุผลตามแนวกาลามสูตร เชื่อหรือศรัทธาในสิ่งที่มีหลักฐานข้อมูล รองรับที่สามารถพิสูจน์ ตรวจสอบได้ นิยมการแสวงหาความรู้ความจริง

2. การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการใช้กระบวนการค้นหาความรู้ ความจริง หรือทางออกอย่างมีเหตุผลเหมาะสมเพื่อแก้ปัญหาหรือข้อขัดข้องต่างๆ ที่เผชิญอยู่จักเป็นค่านิยมที่สอดคล้องกับการใช้กระบวนการตามวิธีวิทยาศาสตร์ หรือ อริยสัจ 4

3. เมตตา-กรุณา เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการเสียสละสิ่งของ กำลังกาย ความคิดหรือผลประโยชน์ส่วนตนให้กับผู้อื่น นิยมการเอื้อเฟื้อช่วยเหลือผู้อื่น กล่าววาจาเหมาะสม ประพฤติประโยชน์และแสดงความเป็นมิตรแท้

4. สติ-สัมปชัญญะ เป็นค่านิยมที่เกี่ยวกับการระลึกทั่วเสมอว่าตนกำลังกระทำสิ่งใด มีความพร้อมและตื่นตัวในการรับรู้จากสิ่งแวดล้อมอย่างฉับไว กระตุ้นเตือนตนเองให้ตัดสินใจ ประพฤติปฏิบัติในสถานการณ์เฉพาะหน้าอย่างรอบคอบและระมัดระวัง

5. ไม่ประมาท เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการมีการวางแผน มีการเตรียมพร้อม มีการคาดการณ์ใ้ถูกต้อง คือผลที่ตามมาของการกระทำ หรือการประพฤติปฏิบัติใดๆ ของตนเองทำให้เกิดการฉับยั้งซึ่งใจควบคุมตนเอง หรือควบคุมสถานการณ์ต่างๆ ใ้ได้อย่างเหมาะสม

6. ซื่อสัตย์สุจริต เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตรงต่อความจริงและความถูกต้องทั้งงาน เช่น ตรงต่อหน้าที่ความรับผิดชอบ ตรงตามระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ ตรงต่อคำมั่นสัญญา เป็นต้น

7. ชยันหมั่นเพียร เป็นค่านิยมเกี่ยวกับการมีความพอใจในหน้าที่การงานของตน มีใจจดจ่อกับงาน มีความเพียรพยายามมีการไต่ตรองปรับปรุงงาน สามารถควบคุมตนเองให้ปฏิบัติงานใ้บรรลุผลสำเร็จครบถ้วน

8. หิริ-โอคตทัปปะ เป็นค่านิยมที่เกี่ยวกับความละอายเกรงกลัว ไม่ประารถนาต่อการประพฤติปฏิบัติชั่ว หรือสิ่งที่ผิดไปจากศีลธรรมและมาตรฐาน ความดีความงามของสังคม ทุกชนิกจะประเมินการกระทำของตนเอง เสมอและเลือกประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งใ้ถูกต้องทั้งงาน

ในค่านิยมของกรมการศาสนา ซึ่งเป็นสถาบันสำคัญที่มีบทบาทในการปลูกฝังจริยธรรมใ้กับคนในชาติ ใ้เล็งเห็นความสำคัญใ้จะอบรมใ้เยาวชนและประชาชนเป็นผู้มีคุณธรรมสูง มีความรุ่งเรือง ความมั่นคงและเพื่อความสงบเรียบร้อยของประเทศชาติ จึงใ้เสนอหลักปลูกฝังความดี 10 ประการ ใ้ดังนี้ (กองวัฒนธรรม กรมการศาสนา 2521:

1)

1. ใ้มีความสำนึกในเรืองชาติ เกียรติวินัยและกล้าหาญ
2. ใ้มีความซื่อสัตย์สุจริตและหิริโอคตทัปปะ
3. ใ้มีความกตัญญูกตเวที
4. ใ้มีความเข้มแข็ง ชยันหมั่นเพียรและอดทน

5. ให้ความรู้จักรับผิดชอบและรู้จักหน้าที่
6. ให้ความสุภาพอ่อนโยนและมารยาทอันดีงาม
7. ให้มีใจกว้างขวาง รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
8. ให้ความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ
9. ให้ความเป็นระเบียบในการงานและความคิด
10. ให้ความสามัคคี รู้จักแพ้รู้จักชนะ และรู้จักขอกภัยและให้อภัยกันและกัน

พนัส หันนาคินทร์ (2523: 111-116) ไก่กล่าวถึง คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ที่ควรปลูกฝังให้นักเรียน สรุปได้ดังนี้

1. ความยึดมั่นในวัฒนธรรมและค่านิยมอันดีงามของไทย เป็นผู้มีระเบียบวินัย รู้จักสิทธิและหน้าที่ของประชาชนตามระบบประชาธิปไตย รู้จักความสามัคคีในหมู่คณะและระหว่างกลุ่มชนในชาติ ยึดมั่นในคำสอนของศาสนา มีความขยันมานะออกทนในการประกอบอาชีพอันสุจริต รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณ
2. การพัฒนาสมรรถภาพส่วนบุคคล มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ มีความเป็นเสรีในการคิดสร้างสรรค์ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่นิยมการได้สิ่งต่างๆ มาด้วยความทุจริต รู้จักพึ่งตนเอง มีความขยันขันแข็ง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค
3. ความสามารถในการเชิงเศรษฐกิจ โดยการรู้จักการเป็นผู้บริโภคที่ดี รู้จักใช้จ่ายใช้สอยเงินอย่างมีประโยชน์ รู้จักการเก็บหอมรอมริบ มีความมัธยัสถ์ไม่ฟุ่มเฟือย รู้จักสงวนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่รังเกียจการทำงานที่สุจริต และรู้จักหลักการและวิธีการของสหกรณ์ รู้จักการประสานประโยชน์ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล
4. ความเป็นผู้ตั้งอยู่ในจริยธรรม โรงเรียนทุกประเภทจะต้องเป็นแหล่งที่ปลูกฝังจริยธรรม ความมีน้ำใจเป็นนักกีฬา รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวมและความอยู่รอดของประเทศชาติ รักษาเกียรติภูมิของชาติ รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีทวิโรคตบปะ และรู้จักทำงานร่วมกับคนอื่นอย่างมีประสิทธิภาพ
5. ความยึดมั่นในความรักชาติ ความรู้สึกในเรื่องชาตินิยม ยึดมั่นในอุดมการณ์แห่งชาติ และมีความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2526: 28) ไก่กล่าวถึงคุณลักษณะของ จริยธรรมที่ควรปลูกฝังและพัฒนาให้เกิดขึ้นในสังคมไทย โดยกำหนดค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ

เพื่อให้ประชาชนในชาติร่วมกัน เสริมสร้างปลุกฝังและปฏิบัติตามดังนี้

1. การพึ่งตนเอง ชยันหมั่นเพียรและมีความรับผิดชอบ
2. การประหยัดและออม
3. การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย
4. การปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา
5. ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาของประเทศ ได้เล็งเห็นความสำคัญในการปลุกฝังจริยธรรมให้กับคนในชาติ ดังนั้นในปี พ.ศ. 2521 กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อจัดทำหลักการและวิธีการจัดจริยศึกษา ตลอดจนรวบรวมและเรียบเรียงหัวข้อจริยธรรมสำหรับใช้อบรม สั่งสอน นักเรียน นักศึกษา และประชาชน ซึ่งจะเป็นคุณลักษณะของคนไทยที่มีความจำเป็นต้องปลุกฝังให้ถึงพร้อมในสถานการณ์ปัจจุบัน 10 ประการ ดังนี้ (ชำ เลื่อง วุฒิจันทร์ 2524: 2)

1. ความมีระเบียบวินัย
2. ความซื่อสัตย์ สุจริตและยุติธรรม
3. ความขยัน ประหยัดและยึดมั่นในสัมมาชีพ
4. ความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ
5. การรู้จักคิดริเริ่ม วิจัยและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
6. ความกระตือรือร้นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย รักและเทิดทูนชาติ

ศาสนา และพระมหากษัตริย์

7. ความมีพลานามัยสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ
8. การรู้จักพึ่งตนเองและมีอุทิศตน
9. ความภาคภูมิใจและรู้จักหาแนวร่วมศิลปะ วัฒนธรรมและทรัพยากรของชาติ
10. ความเสียสละ เมตตาอารี กตัญญูกตเวที ถิ่นหาญและสามัคคีกัน

ในปี พ.ศ. 2527 กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศใช้แผนพัฒนาจริยศึกษา ซึ่งกล่าวถึง การพัฒนาและเสริมสร้างจริยธรรมของเยาวชนในระดับมัธยมศึกษาไว้ 6 ด้าน คือ (กระทรวงศึกษาธิการ ม.ป.ป.: 21)

1. การฟังตนเอง
2. ความขยันหมั่นเพียร
3. ความประหยัด
4. ความซื่อสัตย์
5. ความรับผิดชอบ
6. ความมีระเบียบวินัย

จากจริยธรรมเรื่องต่างๆที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า จริยธรรมที่จำเป็นในสังคมไทย ที่ควรนำมากล่าวถึง คือ

1. ความรับผิดชอบ
2. ความซื่อสัตย์สุจริต
3. ความกตัญญูกตเวที
4. การรักษาระเบียบวินัย
5. ความเสียสละ
6. ความสามัคคี
7. การประหยัด
8. ความยุติธรรม
9. ความมีเหตุผล
10. ความอดุสสาหะ
11. ความเมตตากรุณา
12. ความมีสติและปัญญา
13. การฟังตนเอง
14. ความกล้าหาญ

1.5 จริยธรรมของบุคคล

จริยธรรม เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับลักษณะต่างๆของบุคคล 4 ด้านด้วยกัน คือ ความรู้เชิงจริยธรรม ทศนคติเชิงจริยธรรม เหตุผลเชิงจริยธรรม พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ทั้งนี้ในการศึกษาจริยธรรมของบุคคล จึงจำเป็นต้องศึกษาถึงลักษณะต่างๆของ

บุคคลทั้ง 4 คำนับประกอบกันเสมอ ซึ่ง ควงเคือน พันธุนาวิน และ เพ็ญแข ประจวบ-
ปัจจุบัน (2520: 4-6) ได้อธิบายถึงจริยธรรมเรื่องต่างๆ เหล่านี้ไว้ว่า

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ในสังคมของคนนั้นถือว่าการกระทำชนิดใดคือ ควรกระทำและการกระทำชนิดใดแล้ว ควรเว้น ลักษณะและพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมมากนักน้อยเพียงใด ปริมาณความรู้เชิงจริยธรรมหรือความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลด้วย ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคมและศาสนาส่วนใหญ่เด็กจะเริ่มเรียนรู้ตั้งแต่เกิด และโดยเฉพาะในช่วงอายุ 2 ถึง 10 ปี จะได้รับการปลูกฝังค่านิยมเหล่านี้เป็นพิเศษ
2. ทักษะเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่างๆ ว่าคนชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้นๆ เพียงใด ทักษะเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น แต่บุคคลบางคนในสถานการณ์ปกติอาจมีทัศนคติแตกต่างไปจากค่านิยมของสังคมก็ได้ ทักษะเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้นมีความหมายกว้างกว่า ความรู้เชิงจริยธรรมของบุคคล เพราะทัศนคตินั้นรวมทั้งความรู้และความรู้สึกในเรื่องนั้นๆ เข้าด้วยกัน ฉะนั้นทัศนคติเชิงจริยธรรมจึงมีคุณสมบัติที่สำคัญ จะใช้ทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมได้แม่นยำกว่าการใช้ความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมของบุคคลแต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ทัศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลในเวลาหนึ่ง ยังอาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้
3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำ หรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุที่กล่าวนี้จะแสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจ หรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่างๆ ของบุคคล การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมจะทำให้ทราบว่า บุคคลผู้มีจริยธรรมในระดับแตกต่างกันอาจมีการกระทำที่คล้ายคลึงกันได้เสมอ และบุคคลที่มีการกระทำเหมือนกันอาจมีเหตุผลเบื้องหลังการกระทำและท้ายสุดระดับจริยธรรมที่แตกต่างกันได้

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรือกตเวทิตการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคมนั้น ตัวอย่างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมซึ่งเป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบและสนับสนุนมีหลายประเภท เช่น การให้ทาน การเสียสละเพื่อส่วนรวม และการช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก เป็นต้น ส่วนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอีกจำพวกหนึ่งคือ พฤติกรรมในสถานการณ์ที่เข้ายวนใจ หรือในสภาพที่ยั่วยุ เช่น การโกงสิ่งของ เงินทอง หรือคะแนน การลักขโมย และการกล่าวเท็จ เป็นต้น ซึ่งอาจรวมเรียกว่า พฤติกรรมเกี่ยวกับความไม่ซื่อสัตย์ ซึ่งผู้มีจริยธรรมสูงย่อมงดเว้นการกระทำที่ไม่ซื่อสัตย์นี้ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่นๆ ทั้งนี้เพราะการกระทำในทางที่ดีและเลวของบุคคลนั้น ส่งผลโดยตรงต่อความผาสุกและความทุกข์ของสังคม การศึกษาค่านิยมอื่นๆของจริยธรรมจึงเป็นเพียงเพื่อให้เข้าใจและสามารถทำนายพฤติกรรมในสถานการณ์ต่างๆของบุคคลเท่านั้น

วัลลภ กันททรัพย์ (2528: 10) ได้อธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเพิ่มเติมไว้ว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรม เป็นลักษณะเฉพาะของบุคคล อันเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพที่อยู่ภายใต้อิทธิพลขององค์ประกอบหลายๆประการ ทั้งในตัวบุคคลเอง ได้แก่ ความรู้ ความคิด สติปัญญา และองค์ประกอบภายนอก ได้แก่ การอบรมบ่มนิสัย และสภาพแวดล้อมอื่นๆ ดังนั้นเราจะพบว่า การที่บุคคลใดจะมีจริยธรรมหรือคุณธรรมสูงหรือต่ำ มีไต่ชั้นกับว่าเขาเป็นผู้ฉลาดมีสติปัญญาดี หรือมีความรู้สูงเพียงประการเดียว หากยังขึ้นกับพื้นฐานการอบรมบ่มนิสัยสภาพแวดล้อมทางครอบครัว สภาพแวดล้อมทางสังคมและอื่นๆอีกหลายประการ

1.6 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม

เนื่องจากจริยธรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคล ดังนั้นทฤษฎีที่จะนำมาศึกษาและอธิบายเกี่ยวกับจริยธรรมได้เป็นอย่างดีก็คือ ทฤษฎีทางจิตวิทยา ซึ่งมีหลายทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม คือ

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory)

คาลวิน เอส. ฮอลล์ และ การ์ดเนอร์ ลินซีย์ (Calvin S. Hall and Gardner Lindzey) กล่าวถึง ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ซึ่งเกี่ยวข้องกับจริยธรรมไว้ว่า บุคคลมีแรงขับภายในที่เป็นตัวกระตุ้นให้แสดงพฤติกรรมต่างๆตามที่เขาค้นการ และคุณธรรม (Superego) จะเป็นตัวควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์และค่านิยมของสังคม จริยธรรมจะถูกสร้างและพัฒนาขึ้นในคนในคุณธรรม (Superego) ของตน และจากการที่บุคคลได้รับการปลูกฝังอบรมจากพ่อแม่ ซึ่งอาศัยกระบวนการให้รางวัลและการลงโทษ เป็นเครื่องมือในการอบรมมาตั้งแต่เด็ก จึงทำให้เด็กเกิดการทำตามแบบอย่าง (Identification) นอกจากการยอมรับการให้รางวัลและการลงโทษจากพ่อแม่ผู้เลี้ยงดูแล้ว เด็กยังยอมรับต่อการให้รางวัลและการลงโทษตนด้วย กล่าวคือ เมื่อเด็กกระทำผิด เด็กจะลงโทษตนเองโดยแสดงออกในรูปของความรู้สึกผิด (Guilty) และเมื่อได้ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมแล้วก็จะมีการให้รางวัลตนเอง ซึ่งอาจแสดงออกมาในรูปการชื่นชมตัวเอง

เนื่องจากฟรอยด์ (Freud) เป็นนักจิตวิทยาคนสำคัญของกลุ่มทฤษฎีจิตวิเคราะห์ เจลิมเกียรติ ฌิวานอล (2526: 186) จึงได้วิเคราะห์จริยศาสตร์ตามแนวทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ไว้ว่า "พื้นฐานของจริยศาสตร์แบบฟรอยด์ ก็คือ ลักษณะสุขนิยมทางจิตวิทยา (Psychological Hedonism) ที่แต่ละคนมุ่งสร้างความพึงพอใจแก่ตนเอง ภายใต้เงื่อนไขของมโนธรรมส่วนตัวและการสะกดขยับยั้งของชนบธรรมนิยมทางวัฒนธรรม"

จากการศึกษาจริยธรรมตามแนวทฤษฎีจิตวิเคราะห์ จะพบว่า จริยธรรมควรเริ่มปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็กและบุคคลจะเป็นผู้มีจริยธรรมได้จะต้องขึ้นอยู่กับคุณธรรมของแต่ละบุคคลและการได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่ถูกต้อง

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive Development Theory)

นักทฤษฎีกลุ่มนี้ มีความคิดว่า การพัฒนาทางจริยธรรมของบุคคลขึ้นอยู่กับสติปัญญาและการคิดหาเหตุผลของแต่ละบุคคล ดังนั้นในการศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรม จึงจำ

เป็นองค์ศึกษาพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคล ซึ่งพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลจะเป็นไปตามลำดับขั้น ดังที่ จอห์น เอช. แฟลเวลล์ (John H. Flavell 1963: 264-266) ได้สรุปพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 ระยะแรกเกิดถึง 2 ปี พัฒนาการทางความคิดยังไม่เกิดขึ้น แต่เด็กสามารถเรียนรู้เรื่องต่างๆไปได้โดยประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว รู้จักความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อมกับความสามารถของตนเอง รู้จักจินตนาการก่อนที่จะลงมือแสดงพฤติกรรมออกมา แต่ไม่อาจอธิบายออกมาด้วยคำพูด

ขั้นที่ 2 เป็นขั้นที่เด็กมีอายุ 2-11 ปี เด็กจะรู้จักใช้ภาษาเป็นสื่อและเป็นเครื่องมือในการคิดแก้ปัญหา เด็กจะรู้จักแสดงปฏิกิริยาตอบโต้ต่อสิ่งเร้า และสิ่งแวดล้อม เด็กจะเชื่อฟังและถือเอาคำสั่งของผู้ใหญ่มาเป็นหลักปฏิบัติ เด็กจะมีความเข้าใจในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งต่างๆ

ขั้นที่ 3 เป็นขั้นที่เด็กอายุ 11-15 ปี เด็กจะคลายความเกรงกลัวอำนาจภายนอกและจะค่อยๆเกิดหลักภายในจิตใจของตนเองขึ้น พัฒนาการทางความคิดและสติปัญญาถือว่าเป็นขั้นสูงสุดของวัยเด็ก เด็กจะเห็นความจำเป็นของกฎระเบียบทั้งนี้เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ลอเรนซ์ โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg 1978 : 225-227, 283-285) เชื่อว่า จริยธรรมนั้นมีพัฒนาการเป็นไปตามระดับวุฒิภาวะ จึงได้แบ่งระดับเหตุผลเชิงจริยธรรม ออกเป็น 3 ระดับ 6 ขั้น คือ

ระดับที่ 1 ระดับก่อนมีจริยธรรมของตนเอง (Preconventional level) ระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 อยู่ในระหว่างอายุประมาณ 2-7 ปี ใช้หลักการหลบหลีกการถูกลงโทษ จะทำตามคำสั่งของผู้ใหญ่

ลงโทษ จะทำตามคำสั่งของผู้ใหญ่

ขั้นที่ 2 อยู่ในระหว่างอายุประมาณ 7-10 ปี ใช้หลักการแสวงหาสิ่งตอบแทน ยังพอใจที่จะแสวงหาตามความต้องการของตนเอง และคิดถึงคนอื่นบ้างก็เพื่อได้รับผลประโยชน์ตอบแทน

ระดับที่ 2 ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์ (Conventional Level)
แบ่งเป็น 2 ขั้นคือ

ขั้นที่ 3 อายุประมาณ 10-13 ปี ใช้หลักทำตามกลุ่ม แรงจูงใจให้ประพฤติคือ การมีคนยอมรับ จึงทำตามคนส่วนมาก

ขั้นที่ 4 อายุประมาณ 13-16 ปี ใช้หลักการทำตามระเบียบของสังคม เพราะรู้บทบาทหน้าที่ในฐานะเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม

ระดับที่ 3 ระดับมีจริยธรรมอย่างมีวิจารณญาณ (Post Conventional Autonomous or Principle Level) แบ่งเป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 5 อายุประมาณ 16-25 ปี ใช้หลักสัญญาประชาคม เห็นความสำคัญของคนหมู่มาก ยึดความถูกต้องตามกฎหมาย พิจารณาในแง่เหตุผลที่เป็นประโยชน์คือสังคม

ขั้นที่ 6 อายุตั้งแต่ 25 ปีขึ้นไป ใช้หลักคุณธรรมสากล สิ่งที่ถูกต้องอยู่ที่อุดมคติ มีความยึดหยุ่นทางจริยธรรม หลักการเป็นรูปแบบของนามธรรมเป็นหลักสากลของความยุติธรรม

จากการศึกษาจริยธรรมตามแนวทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา จะพบว่า จริยธรรมของบุคคล จะมีพัฒนาการเป็นไปตามลำดับขั้น และพัฒนาการทางจริยธรรมจะมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางสติปัญญา กล่าวคือ เมื่อบุคคลเจริญเติบโตขึ้นเท่าไร เขาก็ยิ่งจะรับรู้จริยธรรมได้สูงขึ้นเท่านั้น

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

ควงเกื่อน พันธุมนาวิน (2524: 8) กล่าวว่า ทฤษฎีนี้คือ ทฤษฎีที่อธิบายวิธีการและกระบวนการที่บุคคลได้รับอิทธิพลจากสังคม ทำให้เกิดการยอมรับลักษณะและกฎเกณฑ์ทางสังคมมาเป็นลักษณะของตน ทฤษฎีประเภทนี้ได้นำเอาหลักการเสริมแรง

(Principle of Reinforcement) และหลักการเชื่อมโยง (Principle of Association) มาใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม ในการอธิบายต้นกำเนิดและการเปลี่ยนแปลงจริยธรรม ทฤษฎีการเรียนรู้ได้เน้นการเรียนรู้โดยบังเอิญและการเลียนแบบเป็นสำคัญ ซึ่งทำให้บุคคลมีพฤติกรรมที่แปลกใหม่ หรือแตกต่างไปจากเดิมได้โดยง่าย ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญกับ ลักษณะของสถานการณ์ ซึ่งจะเป็นเครื่องกระตุ้นให้บุคคลกระทำพฤติกรรมซ้ำๆ จนกลายเป็นลักษณะนิสัยของบุคคลนั้นไปในที่สุด สิ่งทีกระตุ้นให้บุคคลกระทำพฤติกรรมต่างๆ ได้แก่ การหวังความพอใจ และการหลบหลีกความทุกข์

อัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura 1977: 16-22) ใช้อธิบายทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมว่า พฤติกรรมทุกอย่างที่นอกเหนือจากกิจวิยาสะท้อนเบื้องต้น (Elementary Reflexes) ล้วนเป็นผลมาจากการเรียนรู้ทางสังคมทั้งสิ้น โดยที่มนุษย์เรียนรู้ผลที่เกิดตามมา (Response Consequence) เป็นการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆคือ เรียนรู้ว่าเมื่อเหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้น เหตุการณ์ใดจะเกิดตามมาหรือเมื่อกระทำพฤติกรรมใดแล้ว ผลกรรมที่จะเกิดตามมาเป็นเช่นไร การที่จะเรียนรู้ความสัมพันธ์เหล่านี้ได้ก็โดย การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง (Direct Experience) และเรียนรู้จากการสังเกต (Observation Learning)

นอกจากนี้ อัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura 1977: 25-29) ยังให้ความสำคัญต่อกระบวนการทางปัญญา หรือความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Process) โดยประสบการณ์ต่างๆที่มนุษย์ได้รับจะถูกเก็บไว้ในสมอง แล้วถูกเปลี่ยนเป็นรูปของสัญลักษณ์ (Symbolic Form) อันได้แก่ มโนภาพ (Imaginal) และภาษา (Verbal) ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงไม่แสดงพฤติกรรมทุกอย่างที่ได้เรียนรู้มา หากแต่จะยอมรับเฉพาะพฤติกรรมที่ให้ผลกรรมที่เขาปรารถนาและปฏิเสธพฤติกรรมให้ผลร้าย

ชัยพร วิชชาวุธ (2526: 23-25) ได้สรุปแนวความคิดของแบนดูรา จากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ไว้ดังนี้

1. สิ่งทีเรียนรู้ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์กับเหตุการณ์ ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ

เมื่อมนุษย์เรียนรู้สิ่งเหล่านี้ก็จะกลายเป็นความเชื่อมั่นที่มีผลในการควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ เมื่อประสบเหตุการณ์หนึ่งมนุษย์ก็มีความคาดหวัง (Expectancy)

2. วิธีเรียนรู้ การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ตรงที่เกิดขึ้น โดยตนเอง หรือเกิดจากการสังเกต พฤติกรรมหรือผลกรรมของผู้อื่น และจากการอ่านสิ่งที่ผู้อื่นบันทึกไว้ด้วยวิธีการเรียนรู้หลายรูปแบบ ทำให้มนุษย์เรียนรู้ได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

3. ความเชื่อ ผลของการเรียนรู้ของมนุษย์จะพัฒนาเป็นความเชื่อ ความเชื่อของมนุษย์มีบทบาทในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ จะเห็นได้จากตัวอย่างการยอมออกทนต่อความทุกข์ยากลำบากด้วยความเชื่อว่า จะทำให้มีความสุขในอนาคต

4. การควบคุมพฤติกรรมด้วยความคิด มนุษย์สามารถคิดในเชิงประเมินว่า พฤติกรรมหนึ่งๆจะทำให้เกิดผลกรรมอะไรบ้าง และผลกรรมต่างๆมีความน่าปรารถนามากน้อยเพียงใด การคิดในเชิงประเมินจะนำไปสู่การตัดสินใจที่จะทำหรือไม่ทำพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง และนำไปสู่การบังคับตนเองให้ประพฤติปฏิบัติตามที่ตนตั้งใจไว้

จากการศึกษาจริยธรรมตามแนวทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม จะพบว่า การปลูกฝังจริยธรรมให้แก่บุคคลจะต้องใช้วิธีการเรียนรู้ ทั้งทางตรงและทางอ้อมด้วยการสร้างเงื่อนไขให้บุคคลประสบด้วยตนเอง หรือการให้เห็นแบบอย่างหรือการบอกกล่าวอบรมให้บุคคลเกิดความเชื่อ ทั้งนี้เพื่อให้บุคคลรู้จักควบคุมพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมและแสดงออกเฉพาะพฤติกรรมที่เหมาะสม ✓

1.7 จริยธรรมกับการศึกษา

จริยธรรมเป็นกลไกอันหนึ่งของสังคมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในสังคมนั้น บัณฑิต (2527: 1) กล่าวว่า "จริยธรรมเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งของมนุษย์ เป็นเครื่องมือควบคุมให้ความประพฤติของมนุษย์ได้ เป็นไปในทางสันติสุขและเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์อย่างเด่นชัด" เมื่อมนุษย์ต้องมีชีวิตผูกพันอยู่ในสังคม ดังนั้นเพื่อให้สังคมมีความสุข ปราศจากความวุ่นวายต่างๆ จึงจำเป็นที่จะต้องปลูกฝังและส่งเสริมความเป็นผู้มีจริยธรรมให้บุคคลด้วย สถาบันการศึกษาจึงเป็นแหล่งสำคัญที่จะอบรมสั่งสอนจริยธรรมให้กับบุคคลทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ดังนั้น จริยธรรมกับการศึกษาจึงมีความสัมพันธ์กัน เพราะการศึกษาจะปลูกฝังค่านิยมทางจริยธรรมให้แก่บุคคลในระบอบปัญหาที่ตนเผชิญและมีส่วนในการสร้างจริยธรรมในเชิงพฤติกรรม

ควยเหตุนี้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 (กระทรวงศึกษาธิการ ม.ป.ป.: 17-18) จึงได้เน้นถึงเรื่องของจริยธรรมไว้ในข้อที่ 50 และ 53 ดังนี้

50. รัฐพึงจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างและก่อให้เกิดความสำนึกในคุณค่าของ ศิลปะ วัฒนธรรม จริยธรรม ศาสนา ตลอดจนขนบธรรมเนียมและประเพณีอันดีงาม รวมทั้งสถานที่และวัตถุอันมีค่าทางประวัติศาสตร์

53. รัฐพึงสนับสนุนกิจกรรมเยาวชนและจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้เยาวชนมี คุณลักษณะที่ดี มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย มีทัศนคติที่ดีต่อวัฒนธรรมไทย ยึดมั่น รวมมือกันรักษาและปกป้องสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

เพื่อให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 จึงได้กำหนดจุดมุ่งหมายที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม ซึ่งสามารถจัดลักษณะของพฤติกรรม ที่พึงประสงค์ที่อยู่ในขอบเขตของจริยศึกษาได้ดังนี้ (ศักดิ์ชัย นิริฎหวิ 2526: 84-85)

1. มีนิสัยใฝ่หาความรู้ ทักษะ รู้จักคิดและวิเคราะห์อย่างมีระเบียบวิธีการและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
2. มีทัศนคติที่ดีต่อสมาชิกทุกคน มีระเบียบวินัยในการทำงานทั้งในส่วนตนและหมู่คณะ มานะพากเพียร อดทน ประหยัดและใช้เวลาให้เป็นประโยชน์
3. มีความซื่อสัตย์ มีวินัยในตนเอง เคารพต่อกฎหมาย และกติกาของสังคม รับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม ตลอดจนส่งเสริมสร้างความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม
4. รู้จักสิทธิและหน้าที่ รู้จักทำงานเป็นหมู่คณะ มีความสามัคคีและเสียสละเพื่อส่วนรวม รู้จักแก้ปัญหาด้วยสันติวิธีอย่างมีหลักการและเหตุผล
5. มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีความรู้และเลื่อมใสในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
6. มีความเข้าใจอันดีในมนุษยชาติและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ดังนั้นเพื่อจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่เน้นถึงความสำคัญของจริยธรรม กระทรวงศึกษาธิการจึงได้จัดทำแผนพัฒนาและเสริมสร้างจริยธรรมแก่เยาวชนชั้น โดยเฉพาอย่างยิ่งเยาวชนในระดับมัธยมศึกษาได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการพัฒนาและเสริมสร้างจริยธรรมไว้ว่า (กระทรวงศึกษาธิการ ม.ป.ป.: 23)

1. เพื่อพัฒนาความคิดรวบยอด เจตคติและพฤติกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ตามคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม และค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ ทั้งใน และนอก ระบบโรงเรียน
2. เพื่อพัฒนาความคิดรวบยอด เจตคติ และพฤติกรรมของครูตามคุณธรรม พื้นฐาน 5 ประการ ให้เป็นแบบอย่างที่ดีและสามารถช่วยพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน ได้
3. เพื่อสร้างเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
4. เพื่อพัฒนาการบริหารในโรงเรียนมัธยมศึกษาในค่านโยบาย แผนงาน บุคลากรและสภาพการทำงานที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาจริยศึกษา
5. เพื่อปรับปรุงหลักสูตรมัธยมศึกษา คำนึงเนื้อหาสาระ คำนึงเวลา และสื่อการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการพัฒนาจริยศึกษาอย่างต่อเนื่อง
6. เพื่อพัฒนาและเสริมสร้างจริยธรรม 6 ค่าน ให้แก่เยาวชนในระดับมัธยมศึกษา คือ การพึ่งตนเอง ความขยันหมั่นเพียร ความประหยัด ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และความมีระเบียบวินัย

โรงเรียนในฐานะผู้ปฏิบัติซึ่งรับนโยบาย หลักการ วัตถุประสงค์ของแผนการศึกษา แห่งชาติ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น และแผนพัฒนาและเสริมสร้างจริยธรรมมาใช้ โรงเรียนจึงต้องทำหน้าที่ปลูกฝังจริยธรรมให้แก่สมาชิกของสังคมต่อจากครอบครัว เพราะโรงเรียนมีหลักสูตรและบทเรียนที่แน่นอน มีวิธีการปลูกฝังถ่ายทอดและประเมินผลอย่างเป็นระบบ ซึ่งอำนวยความสะดวกแก่ และ ชัยนัค วรรณะภูติ (2522: 195) ได้กล่าวถึง ลักษณะพิเศษของโรงเรียนที่แตกต่างไปจากครอบครัวในการปลูกฝังจริยธรรมไว้ว่า

ประการแรก นักเรียนมีโอกาสได้เรียนรู้ค่านิยมทางจริยธรรมจากกิจกรรมนอก หลักสูตร และจากเพื่อนนักเรียนด้วยกันเอง

ประการที่สอง ภัยระเบียบและเงื่อนไขของโรงเรียนที่นักเรียนต้องปฏิบัติ เช่น นักเรียนต้องมาโรงเรียนตรงเวลา ต้องทำงานที่ครูมอบหมายให้เสร็จด้วยตนเอง ต้องเข้าสอบแข่งขัน ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้ และได้รับการปลูกฝังค่านิยมบางประการ เช่น การตรงต่อเวลา การรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง สิ่งเหล่านี้เป็นการปลูกฝังค่านิยมทางจริยธรรมโดยไม่ต้องอาศัยหลักสูตรหรือบทเรียน

ภัยเหตุในการจัดการศึกษาจึงสามารถที่จะปลูกฝังและถ่ายทอดจริยธรรมให้แก่เยาวชนได้ ทั้งนี้จึงสมควรอย่างยิ่งที่ครูและบุคคลต่างๆที่เกี่ยวข้องจะต้องร่วมมือกันสอดแทรกจริยธรรมทันทีเมื่อมีโอกาส

1.8 จริยธรรมกับการสอนภาษาไทย

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ได้เห็นความสำคัญของภาษาไทยในฐานะเป็นเครื่องมือสื่อสารของประชาชาติและเป็นปัจจัยที่บ่มารุงความสามัคคีของประชาชาติ จึงได้กำหนดให้วิชาภาษาไทยเป็นวิชาบังคับ โดยมีจุดประสงค์ว่า (กรมวิชาการ 2521: 9)

1. ให้เกิดความคิดองงามในการใช้ภาษา ตามวัยและศักยภาพของนักเรียน
ใช้นั้น
2. ให้พัฒนาทักษะภาษาทั้งสี่ คือ ฟัง พูด อ่าน เขียน ให้รู้จักใช้ภาษาอย่างมีศิลปะ ตามประเพณีและวัฒนธรรม โดยฟังเสียงการพูด และการอ่านในใจเป็นอันดับแรก
3. ให้สามารถแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสือหรืองานเขียน งานประพันธ์ โดยยกเหตุผลประกอบ
4. ให้สามารถสังเกตลักษณะของภาษาไทย เข้าใจหลักภาษาที่จะทำให้ใช้ภาษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เพื่อให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ดังกล่าวข้างต้น กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ประกาศใช้หนังสือเรียนภาษาไทยชุดทักษะสัมพันธ์ และหนังสือเรียนวิชาหลักภาษาไทย ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาภาษาไทยเรื่องใหญ่ๆ 3 เรื่องด้วยกัน คือ การใช้ภาษา วรรณคดี และหลักภาษา สุจริต เพียรชอบ และ สายใจ อินทร์พรหม (2523: 71) กล่าวว่า "การสอนภาษาไทยก็ตามจะต้องประกอบด้วย การใช้ภาษา หลักภาษา วรรณคดี และการสอดแทรกวัฒนธรรมของภาษานั้นๆ" ด้วยเหตุนี้ในการพิจารณาเนื้อหาภาษาไทยเพื่อที่จะสอดแทรกจริยธรรมนั้น จึงจำเป็นต้องศึกษาถึงเนื้อหา การใช้ภาษา วรรณคดี และหลักภาษา ประกอบกัน ดังนี้

ก. การใช้ภาษา

1. การฟัง

- ก. มารยาทในการฟัง
- ข. วิจารณ์คุณภาพในการฟัง
- ค. การจับใจความสำคัญจากการฟัง
- ง. การแสวงหาความรู้จากการฟัง

จ. การนำความรู้จากการฟังมาประยุกต์ใช้

2. การพูด

ก. มารยาทในการพูด

ข. ความเชื่อมั่นในการพูด

ค. การพูดประเภทต่างๆ ได้แก่ การสนทนา การอภิปราย การพูดในที่

ประชุม การพูดอธิบาย การพูดบรรยาย พรรณนาความ และการพูดรายงาน

3. การอ่าน

ก. การแสวงหาความรู้ความบันเทิงจากการอ่าน

ข. การจับใจความสำคัญจากเรื่องที่อ่าน

ค. การพิจารณาหนังสือ

ง. การนิจสารตีความสารโดยแยกข้อเท็จจริงจากข้อคิดเห็น

จ. การใช้ห้องสมุดให้เกิดประโยชน์แก่การเรียนการสอนภาษาไทย

ฉ. การอ่านประเภทต่างๆ ได้แก่ การอ่านออกเสียงทั้งร้อยแก้วและ

ร้อยกรอง การอ่านทำนองเสนาะ และการอ่านในใจ

4. การเขียน

ก. การคัดลอกข้อความและกรเขียนตัวสะกดการันต์

ข. การอ้างอิงข้อความจากหนังสือและเอกสารต่างๆ

ค. การเขียนประเภทต่างๆ ได้แก่ การเขียนเรียบเรียงข้อความ เช่น

บทความ รายงาน การเขียนติดต่อดสื่อสาร การเขียนในโอกาสต่างๆ เช่น บัตรเชิญ

โฆษณา คำสั่ง และการเขียนเชิงสร้างสรรค์ เช่น คำขวัญ เรื่องสั้น แต่งเพลง

ข. วรรณคดี

1. เนื้อเรื่องและมโนทัศน์ของเรื่อง

2. ความรู้ประกอบเรื่อง

3. คำศัพท์

4. ฉันทลักษณ์

5. วัฒนธรรมในวรรณคดี เช่น ประเพณี ค่านิยม จริยธรรม
6. การใช้วิจารณ์งานวิเคราะห์พฤติกรรมตัวละคร
7. การตีความบทประพันธ์ในวรรณคดี เพื่อให้เกิดความคิดริเริ่มสร้าง-
สรรค์ เกิดจินตนาการและสุนทรียภาพ

ค. หลักภาษา

1. ลักษณะต่างๆของภาษาไทย
2. กฎเกณฑ์ทางภาษา
3. ศัพท์บัญญัติ
4. การนำความรู้ทางหลักภาษาไปใช้

เนื่องจากหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ไม่ได้กำหนดให้มีรายวิชาที่สอนจริยธรรมโดยตรง แต่ได้สอดแทรกจริยธรรมไว้ในทุกวิชา โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาภาษาไทย ซึ่งเนื้อเรื่องจากวรรณกรรมที่นำมาให้ศึกษานั้นสมควรที่จะปลูกฝังจริยธรรมให้กับนักเรียนเป็นอย่างยิ่ง เพราะมีจริยธรรมเรื่องต่างๆสอดแทรกอยู่ ดังเช่นที่ รัตนา รัตนาสิน (2526: 142) ได้ทำการศึกษาหนังสือเรียนภาษาไทยชุดทักษะสัมพันธ์ทั้ง 3 เล่มพบว่า ในบทอ่านแต่ละเรื่องมีค่านิยมในเรื่องต่างๆแฝงอยู่ในระดับมาก ค่านิยมที่กล่าวถึงนี้มีความสัมพันธ์กับจริยธรรมเป็นอย่างยิ่ง เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญูรู้คุณ ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ความกล้าหาญ ความเสียสละ ความขยันหมั่นเพียร การพึ่งตนเอง ส่วนการสอนทักษะการใช้ภาษานั้นครูก็จะสอดแทรกจริยธรรม เรื่อง ระเบียบวินัย มารยาทในการพูด การฟัง การอ่าน และการเขียนได้และในการสอนหลักภาษา ครูภาษาไทยก็ต้องสอนให้นักเรียนนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ดังนั้นในการสอนภาษาไทย ครูจึงสามารถปลูกฝังให้นักเรียนเห็นแนวทางความประพฤติและปฏิบัติที่ดี และเกิดความคิดสร้างสรรค์ที่จะประพฤติปฏิบัติตาม นั่นก็คือ การสอดแทรกจริยธรรมในการสอนภาษาไทยนั่นเอง

1.9 การปลูกฝังและส่งเสริมการพัฒนาจริยธรรม

เนื่องจากจริยธรรมมีความสำคัญและเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องปลูกฝังให้กับบุคคลในสังคม และการศึกษาจัดได้ว่า เป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยปลูกฝังให้เยาวชนในวัยเรียนกลายเป็นผู้มีจริยธรรมได้ ด้วยเหตุนี้จึงมีนักการศึกษาได้เสนอวิธีการที่จะปลูกฝังและส่งเสริมการพัฒนาจริยธรรมไว้หลายท่านด้วยกัน ดังเช่นที่ ชัยพร วิชชาวุฒ และธีระพร อุวรรณโณ (2525: 22-35) ได้จำแนกวิธีปลูกฝังจริยธรรมที่เสนอโดยนักการศึกษาและนักจิตวิทยา ออกเป็น 4 วิธี คือ

1. การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการกระจ่างค่านิยม (Value Clarification ย่อว่า VC) แนวความคิดพื้นฐานของกระบวนการนี้ถือว่า ค่านิยม คือ หลักการประพฤติปฏิบัติตนต่อสิ่งต่างๆที่บุคคลถือว่าเป็นดีงาม ถูกต้องและควรแก่การยึดถือ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนค้นพบด้วยตนเองว่า หลักการประพฤติปฏิบัติของตนเองต่อสิ่งต่างๆเป็นอย่างไร และหลักการที่ดีที่ถูกต้องควรตามทัศนะของตนเองเป็นอย่างไร วิธีการปลูกฝังจริยธรรมตามแนวความคิดพื้นฐานนี้ คือ การช่วยให้นักเรียนเกิดความกระจ่างในความเชื่อ ในทัศนคติ ในพฤติกรรม และในความรู้สึกของตนเอง หน้าที่ของครูในการปลูกฝังค่านิยม คือ การชี้แนะหรือจัดการให้มีการชี้แนะเพื่อให้นักเรียนเกิด การถูกคิดขึ้นมาว่า ความเชื่อ ทัศนคติ พฤติกรรมและความรู้สึกของตนที่มีต่อสิ่งนั้นๆ ให้เป็นไปตามเกณฑ์ 7 ประการ ของกระบวนการกระจ่างค่านิยม คือ

1. การเลือกทำอิสระ ไม่มีการบังคับ
2. การเลือกจากทางเลือกหลายๆทาง
3. การเลือกที่เกิดจากการพิจารณาผลของทางเลือกแต่ละทางแล้ว
4. การรู้สึกภูมิใจและมีความยินดีที่ได้เลือกกระทำสิ่งนั้น
5. ยืนยันการตัดสินใจเลือกของตนอย่างเปิดเผย
6. การกระทำตามที่ตนตัดสินใจเลือก
7. การกระทำพฤติกรรมนั้นซ้ำอีก

2. การปลูกฝังจริยธรรมด้วยเหตุผล (Moral Reasoning ย่อว่า MR) แนวความคิดพื้นฐานของโคลเบอร์ก ที่ว่า จริยธรรม หมายถึง กฎเกณฑ์ในการตัดสินใจถูก

ฝึกของการกระทำ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางปัญญา ซึ่งผูกพันกับอายุของบุคคลตามธรรมชาติ การพัฒนาจริยธรรมไม่อาจกระทำด้วยการสอน ไม่อาจกระทำด้วยการแสดงตัวอย่างให้ดูและไม่อาจกระทำด้วยวิธีการเรียนรู้ต่างๆ จริยธรรมสอนกันไม่ได้ จริยธรรมพัฒนาขึ้นมาด้วยการนึกคิดของแต่ละคนตามลำดับขั้น และตามระดับพัฒนาการทางปัญญาซึ่งผูกพันกับอายุ การพัฒนาจริยธรรมกระทำได้ด้วยการเปิดโอกาสให้บุคคลได้รับรู้ธรรมชาติของผู้อื่นซึ่งมีจริยธรรมอยู่ในขั้นที่สูงกว่า 1 ขั้น และเปิดโอกาสให้บุคคลได้ทดลองแสดงบทบาทของผู้อื่นโดยเฉพาะบทบาทของผู้อื่นที่มีต่อบุคคลนั้น เพื่อให้มีโอกาสประสมกับทัศนคติที่ขัดแย้งกับโครงสร้างความคิดทางจริยธรรมเดิมของตน ในจังหวะที่เกิดความขัดแย้งนี้ หากมีการชี้หน้าที่เหมาะสม ก็จะช่วยให้บุคคลพัฒนาเหตุผลทางจริยธรรมให้สูงขึ้นได้ กิจกรรมที่ใช้ในการปลูกฝังจริยธรรมของกระบวนการนี้ คือ การอภิปราย

3. การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification ย่อว่า BM) แนวความคิดพื้นฐานของกระบวนการนี้เชื่อว่า พฤติกรรมของคนเราถูกควบคุมโดยเงื่อนไขการเสริมแรงและเงื่อนไขการลงโทษ หากต้องการปลูกฝังพฤติกรรมใดก็จะต้องจัดเงื่อนไขต่างๆ เพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นได้รับแรงเสริมและถ้าหากต้องการลดพฤติกรรมใด ก็ต้องจัดเงื่อนไขต่างๆ เพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นไม่ได้รับแรงเสริมหรืออาจได้รับการลงโทษด้วยก็ได้ แต่ควรใช้เงื่อนไขการเสริมแรงมากกว่าเงื่อนไขการลงโทษ เพราะการลงโทษอาจทำให้เกิดผลเสีย เช่น การลักลอบ การหลีกเลี่ยง ตลอดจนการต่อต้าน

ขั้นตอนในการปลูกฝังพฤติกรรมที่พึงปรารถนา และ/หรือลดพฤติกรรมไม่พึงปรารถนา อาจทำได้ดังต่อไปนี้

1. กำหนดพฤติกรรมที่พึงปรารถนา และ/หรือ พฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา
2. กำหนดผลกรรมที่ครูหรือผู้ปลูกฝังจริยธรรมสามารถบันดาลให้เกิดกับผู้กระทำได้ ควรเน้นที่ผลกรรมทางบวกให้มากที่สุด
3. นำพฤติกรรมในข้อ 1 และผลกรรมในข้อ 2 มาสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เรียกว่า เงื่อนไขการเสริมแรง ให้พฤติกรรมที่พึงปรารถนาได้รับแรงเสริมและให้พฤติกรรมไม่พึงปรารถนาไม่ได้รับแรงเสริม
4. ให้และระงับการให้แรงเสริมตามเงื่อนไขในข้อ 3 แล้วติดตามสังเกต

การเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรม

5. ประเมินผลและปรับปรุงเงื่อนไข

4. การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning ย่อว่า SL) แนวความคิดพื้นฐานของกระบวนการนี้เชื่อว่า การเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนหนึ่งเกิดจากประสบการณ์ตรงของตนเอง ส่วนหนึ่งเกิดจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่น และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากการฟังคำบอกเล่าและการอ่านสารบันทึกของผู้อื่น หลักการสำคัญของการปลูกฝังจริยธรรมตามกระบวนการนี้ คือ การจัดประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งได้แก่ ตัวอย่างและคำบอกให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อว่าพฤติกรรมอะไรนำไปสู่ผลกรรมอะไร และผลกรรมนั้นน่าปรารถนาเพียงไร การจัดเงื่อนไขสิ่งแวดล้อมทางสังคม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้จริยธรรมนี้จะต้องจัดให้มีความสอดคล้องกันทั้งประสบการณ์ตรง ตัวอย่างและคำบอก และถ้าหากคำบอกมีลักษณะเป็นการชี้แนะให้ผู้เรียนมองเห็นความสัมพันธ์ต่างๆจากประสบการณ์ตรงและจากตัวอย่างที่ประสบด้วยแล้ว การเรียนรู้ก็จะเกิดในลักษณะที่ตรงเป้าและมีประสิทธิผลมากขึ้น

การปลูกฝังจริยธรรมตามกระบวนการนี้แก่นักเรียนอาจกระทำในรูปต่อไปนี้

1. จัดเงื่อนไขการเสริมแรงและเงื่อนไขการลงโทษแก่นักเรียนเช่นเดียวกับ การปรับพฤติกรรม
2. จัดอภิปรายเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้จากความเห็นของบุคคลต่างๆเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลกรรมและความน่าปรารถนาหรือไม่น่าปรารถนาของผลกรรมต่างๆ
3. จัดให้นักเรียนเห็นตัวอย่างการปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับข้อ 2
4. สร้างเงื่อนไขให้มีการนิยมนยกย่องผู้กระทำพฤติกรรมที่ดีและในขณะที่เกี่ยวกับประณามผู้กระทำพฤติกรรมไม่ดี เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและจากตัวอย่างการได้รับแรงเสริมและการถูกลงโทษของบุคคลต่างๆ

สรุปได้ว่า วิธีการปลูกฝังจริยธรรมทั้ง 4 วิธีที่กล่าวมาแล้วมีลักษณะที่แตกต่างกันมากทั้งนี้เพราะเกิดจากความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับจริยธรรม คืออะไร และเกิดขึ้นอย่างไรที่แตกต่างกัน บางวิธีเน้นความเข้าใจของบุคคล บางวิธีเน้นที่เงื่อนไขภายนอกบุคคล จะ

เห็นได้ว่า มีวิธีการปลูกฝังจริยธรรมด้วยการเรียนรู้สังคมเท่านั้น ที่คำนึงถึงความเข้าใจของบุคคลและเงื่อนไขภายนอกบุคคล ส่วนแนวทางในการพัฒนาจริยธรรมนั้น นักทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมได้เสนอไว้ 3 ประการคือ (ชัยพร วิชาวุธ 2526: 31)

1. ความเข้าใจในกฎเกณฑ์ของการตัดสินความถูกต้องของการกระทำ
2. ความเชื่อในความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลกรรม ผลกรรมหนึ่งกับอีกผลกรรมหนึ่ง
3. การบังคับตนเอง ด้วยการตั้งมาตรฐานของพฤติกรรมไว้กับตนเองและพยายามบังคับตนเองให้ทำตามมาตรฐานที่ตั้งไว้

ทองเคื่อน พันธมนาวิน และ เพ็ญแข ประจวบจันทน์ (2520: 50-55) ได้เสนอวิธีการส่งเสริมการพัฒนาทางค่านิยมจริยธรรมไว้หลายวิธี เช่น การให้ความรู้ขั้นสูง การให้แสดงบทบาท การใช้กลุ่มเพื่อให้เกิดการคล้อยตามและการเลียนแบบจากตัวแบบ

การให้ความรู้ขั้นสูง วิธีการฝึกฝนเด็กซึ่งใช้หลักเหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นค่าให้สามารถใช้เหตุผลในขั้นที่สูงขึ้นไปนั้น เริ่มจากการศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กเล็ก ความทฤษฎีของเพียเจท์โดยใช้วิธีการให้เหตุผลที่เหนือกว่าที่เด็กใช้ ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้ความรู้ขั้นที่สูงกว่าที่ตนเองมีอยู่ เมื่อเด็กได้รับเหตุผลอันใหม่ เด็กจะนำมาคิดเปรียบเทียบกับเหตุผลเดิมของตน ซึ่งจากการเปรียบเทียบนี้ เด็กจะเกิดการเรียนรู้ที่ขัดแย้งกันหรือเกิดความไม่สมดุล ทางความคิดขึ้น ซึ่งจะกระตุ้นให้เด็กมีการปรับปรุงโครงสร้างทางความคิดของตน เพื่อให้เกิดความสมดุลขึ้น ซึ่งจะช่วยให้เด็กเข้าใจและยอมรับเหตุผลในขั้นที่สูงกว่าขั้นของตนเองได้

การให้แสดงบทบาท การให้แสดงบทบาทเป็นตัวละครใน เรื่องที่มีปัญหาขัดแย้งทางจริยธรรม จะเป็นเครื่องช่วยให้เด็กมีความผูกพันใกล้ชิดกับปัญหาของตัวเอกในเรื่อง เหมือนกับเป็นปัญหาของตนเอง

การใช้กลุ่มให้เกิดการคล้อยตาม วิธีการนี้โดยการใช้อิทธิพลของกลุ่มเพื่อน ซึ่งแสดงออกทางจริยธรรมในระดับเดียวกัน เด็กวัยรุ่นจะยึดถือเพื่อนเป็นแบบอย่างและคล้อยตามลักษณะของเพื่อนไปได้โดยง่าย วิธีการส่งเสริมจริยธรรมในลักษณะนี้จึงเหมาะกับเด็กช่วงอายุที่อยู่ในวัยรุ่น

การให้เลียนแบบจากตัวแบบ การใช้ตัวแบบแสดงพฤติกรรมต่างๆให้ผู้ถูกทดลองเห็นจะเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ผู้ถูกทดลองนั้นๆทำพฤติกรรมตามตัวแบบได้ แต่เมื่อบุคคลเห็นตัวแบบแล้วบุคคลจะทำพฤติกรรมตามตัวแบบหรือไม่ขึ้นอยู่กับลักษณะตัวแบบและผลที่เกิดขึ้นกับตัวแบบด้วย

สมน อมรวิวัฒน์ (2523: 19-24) ได้เสนอแนวทางในการปฏิบัติเกี่ยวกับจริยธรรมเป็นขั้นตอนไว้ดังนี้

ขั้นที่หนึ่ง การปลูกฝังศรัทธาก่อให้เกิดความสนใจและเร้าให้เกิดความรู้สึกที่อยากมีส่วนร่วมในทางปฏิบัติ การสร้างศรัทธาคือจริยธรรมจึงเป็นสิ่งแรกที่ควรคำนึงถึง

ขั้นที่สอง คือการให้ความรู้ความเข้าใจในหลักการ หลักการในการดำรงชีวิตของคนนั้นไม่ควรจะมีมากมายนัก คนๆหนึ่งอาจมีหลักการของตนเพียงสองสามประการ แล้วทำความเข้าใจให้ตรงแท้นเห็นความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องนำไปปฏิบัติให้เกิดผล ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตอย่างมีเป้าหมายแท้จริง

ขั้นที่สาม เป็นการจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม ถ้าสิ่งแวดล้อมนั้นไม่ยั่วยุให้เกิดปัญหา มีระเบียบ และมีการพัฒนาที่เป็นไปในทางสายกลางแล้ว ย่อมนำไปสู่การพัฒนาจริยธรรมที่พึงประสงค์ได้

ขั้นที่สี่ คือการใช้กระบวนการทางการศึกษาช่วยแก้ปัญหาทางจริยธรรม เพราะกระบวนการทางการศึกษา เป็นกระบวนการที่มีจุดมุ่งหมาย มีหลักการ โครงสร้าง วิธีการ และการวัดประเมินผล ดังนั้นกระบวนการทางการศึกษา จึงร่วมสร้างเสริมให้ผู้เรียนเกิดศรัทธาเกิดความรู้ความเข้าใจ ฝึกฝนการปฏิบัติตนและจัดสภาพแวดล้อมให้เกิดผลทางจริยธรรมได้ การพัฒนาทัศนคติค่านิยม การสร้างเสริมประสบการณ์ทางจิตนิสัยที่ถูกต้องจัดขึ้นในกระบวนการเรียนการสอน ย่อมเป็นแนวทางที่จะช่วยแก้ปัญหาจริยธรรม ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสำคัญที่ปลูกฝังคุณค่าทางจริยธรรมให้แก่ผู้เรียนทั้งในทางตรงและทางอ้อม

ขั้นที่ห้า การใช้อิทธิพลของสื่อมวลชน เป็นขั้นตอนที่ช่วยส่งเสริมขั้นที่สี่ เพราะว่าบทบาทของสื่อมวลชนมิใช่เพียงแต่ให้การศึกษาแก่ประชาชนแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ยังมีการให้ข่าวสาร สื่อทรรศนะความคิดเห็น และให้การบันเทิงอีกด้วย บทบาททั้งสามนี้มีอิทธิพลต่อการคิด การเลือกคุณค่า การตัดสินใจของประชาชน

ชั้นที่หก คือการระดมความร่วมมือจากทุกสถาบันที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สถาบันทางศาสนา โรงเรียน องค์การทางสังคม ครอบครัว หน่วยงานทางราชการ และการรวมกลุ่มสนใจต่างๆ สถาบันต่างๆ เหล่านี้จะช่วยให้บุคคลในสังคมสามารถจับประเด็นหลักทางจริยธรรม ได้เห็นแบบอย่างที่ดีที่ควรปฏิบัติตามได้ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่สร้างความศรัทธา ความเชื่อมั่นในการประพฤติปฏิบัติตามค่านิยมที่สังคมกำหนดไว้ให้

พินีส หันนาคินทร์ (2523: 120-149) ได้เสนอวิธีปลูกฝังค่านิยมให้นักเรียนซึ่งอาจกระทำเป็น 3 ชั้น คือ

1. สร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ค่านิยมที่จะปลูกฝัง ความศรัทธานั้นจะต้องไม่มีลักษณะเป็นการบังคับ การที่จะสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ค่านิยมที่ครูต้องการจะปลูกฝังนั้นมีองค์ประกอบอยู่หลายประการ แต่ที่สำคัญที่สุดก็คือ ตัวครูผู้จะทำหน้าที่นั้นจะต้องเป็นแบบอย่างในความประพฤติ

2. การให้ความรู้หรือความคิดรวบยอดในค่านิยม คือการให้นักเรียนได้รู้จักหรือได้เข้าใจว่า ค่านิยมอันพึงประสงค์นั้นมีลักษณะอย่างไร และจะมีวิธีการอย่างไรบ้างที่จะสามารถปฏิบัติตามค่านิยมเหล่านั้นได้ การสอนเพื่อให้ความรู้และความคิดรวบยอดแก่นักเรียนนั้นจะต้องดำเนินการดังนี้

2.1 จักเรื่องที่จะสอนให้เป็นไปตามลำดับชั้น

2.2 ใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชน เพื่อเป็นตัวอย่างในการชี้ให้เห็นการกระทำ

2.3 จัดกิจกรรมที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นได้ เช่น การแสดงบทบาท การปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง ซึ่งนักเรียนอาจจะนำแบบอย่างที่ได้เห็นไปปรับปรุงให้เหมาะสมแก่สภาพการณ์ ต้นแบบต้องได้รับความเชื่อถือจากผู้เรียนแบบ ซึ่งอาจมาจาก บุคคลที่มีประวัติดีเด่นในประวัติศาสตร์ บุคคลที่มีชื่อเสียงในทางกิจการในสังคม ตัวครูและเพื่อนนักเรียนด้วยกัน

2.4 ตัวอย่างจากวีรชนและผู้เสียสละซึ่งครูสามารถชี้ให้นักเรียนมองเห็นผลงานและประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่ประเทศชาติและสังคมส่วนรวม โดยการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อมุ่งปลูกฝังศรัทธา เช่น จัดนิทรรศการ จัดงานสภากีฬาบุคคลผู้ทำประโยชน์แก่ประเทศชาติ

3. การส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตามค่านิยม จากที่ได้ปฏิบัติมาแล้วในชั้นที่ 1 และชั้นที่ 2 นักเรียนจะเกิดศรัทธาและทราบวิธีการปฏิบัติ มีความรู้ในเรื่องเนื้อหาและความหมายของค่านิยมนั้นๆแล้ว ชั้นนี้จึงเป็นชั้นที่จะเสริมและย้ำให้ความรู้สึกนึกคิดเหล่านั้นติดแน่นและฝังรากลึกลงจนเป็นนิสัยอันถาวร ทั่ววิธีการต่างๆดังนี้

3.1 หาวิธีจูงใจช่วยประการต่างๆ

3.2 ใช้ระเบียบข้อบังคับและวินัยเข้าช่วย

3.3 การสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีระหว่างโรงเรียนกับบ้าน

3.4 หาโอกาสให้นักเรียนได้ปฏิบัติตามค่านิยมอย่างสม่ำเสมอ

กรมวิชาการ (2523: 4-5) ได้เสนอแนวทางการปลูกฝังคุณธรรมของนักเรียนไว้ดังนี้

1. สร้างสิ่งแวดล้อมที่อบอุ่นทั่วเด็ก ให้เด็กสามารถผูกซึมค่านิยมที่ต้องการปลูกฝังเอง เช่น ถ้าอยากให้เป็นคนสะอาด ก็ต้องเพียรพยายามให้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่สะอาดเป็นเวลานาน

2. ให้เด็กได้อยู่ใกล้ชิดตัวอย่างที่ดี เช่น ถ้าต้องการให้เด็กมีความซื่อสัตย์ ผู้ใหญ่ก็ต้องมีความซื่อสัตย์ คิดอย่างไร สอนอย่างไร ก็ประพฤติอย่างนั้น

3. เสนอบัญญัติให้เด็กคิด เมื่อเด็กเห็นปัญหาของคนอื่น หรือของสังคมก็จะนำไปเปรียบเทียบกับประสบการณ์ของตนเอง และเกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวคือ ได้ศึกษาวิเคราะห์จนเกิดสำนึก (Self Realization) มากขึ้น

4. แสวงหาแบบอย่างวัฒนธรรมที่งดงาม และชี้แนะให้เด็กเข้าใจ

5. จัดโอกาสให้เด็กได้ศึกษาหาประสบการณ์จากวิชาการบางอย่าง เช่น วิทยาศาสตร์ ช่วยสร้างค่านิยมให้เด็กรักความจริง มีเหตุผล ศิลปะ ช่วยชักจูงให้จิตใจละเอียดอ่อน เป็นต้น

6. สร้างและปฏิบัติตามระเบียบวินัย อันหมายถึง ค่านิยมที่ผู้ใหญ่และเด็กยอมรับนับถือร่วมกันเป็นวินัยที่มุ่งสร้างความมีวินัยให้แก่ตนเอง

7. สนทนาวิสาสะในชีวิตประจำวัน นำเรื่องที่พบเห็นมาแสดงให้เห็นคุณค่า

การที่เลือกใช้วิธีการปลูกฝังจริยธรรมด้วยวิธีหนึ่งวิธีใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับสภาพโอกาส เนื้อหา และช่วงเวลาที่เหมาะสมที่จะเลือกใช้วิธีใดวิธีหนึ่งหรือจะใช้หลายวิธี

ร่วมกัน

1.10 การสอนจริยธรรม

ในการปลูกฝังให้นักเรียนเป็นผู้มีจริยธรรมนั้น ครูทุกคนในโรงเรียนจะต้องคำนึงไว้เสมอว่า การปลูกฝังให้นักเรียนเป็นผู้มีจริยธรรม มีใช้หน้าที่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ ทั้งนี้เพราะจริยธรรมเป็นเรื่องของแนวทางการประพฤติที่บุคคลจะต้องปฏิบัติให้เหมาะสม ซึ่งจะเป็นที่ยอมรับของสังคม การสอนเพื่อปลูกฝังจริยธรรมให้กับนักเรียนจึงจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาและกระทำทุกครั้งที่มีโอกาส ซึ่ง ชม ภูมิภาค (2525: 206) กล่าวว่า "ครูทุกคนที่สอนวิชาต่างๆนั้นจะต้องคิดว่าสอนคน ไม่ใช่สอนวิชาการอย่างเฉยๆ มีเหตุการณ์ใดที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับจริยธรรม ครูก็ต้องถือโอกาสสอดแทรกทันที เป็นการสอนตามสภาพการณ์" การสอดแทรกจริยธรรมในการสอนวิชาอื่นๆอาจทำได้หลายวิธีในเวลาเดียวกัน เช่น กิริยาวาจาของครูผู้สอน การจัดระบบระเบียบเนื้อหาวิชาที่สอน เช่น ในการสอนวรรณคดี ย่อมจะมีบทเรียนทางจริยธรรมที่ครูสามารถจะหยิบยกขึ้นมาให้นักเรียนพิจารณาได้ นอกจากนี้ครูยังสามารถหาโอกาสสร้างเสริมจริยธรรมให้กับนักเรียนได้ในทุกๆครั้งที่สถานการณ์อำนวย ครูควรจะให้บทเรียนทางจริยธรรมแก่นักเรียนทันที ไม่ว่าจะเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม แสง จันทร์งาม (2522: 228-229) ได้เสนอวิธีการและโอกาสที่จะสอนจริยธรรมนอกห้องเรียนไว้ ดังนี้

1. สอนตอนเข้าแถวเคารพธงชาติ ครูใหญ่หรือผู้ได้รับมอบหมายควรรหาเรื่องต่างๆทั้งในอดีตและปัจจุบันเล่าให้นักเรียนทั้งโรงเรียนฟังวันละเรื่อง และสรุปด้วยจริยธรรมที่ประทับใจ แม้แต่จริยธรรมอันเดียวกัน แต่เรื่องประกอบต่างกันก็อาจเล่าซ้ำได้
2. สอนตามเหตุการณ์ เมื่อเหตุการณ์ใดๆเกิดขึ้น ซึ่งเป็นเหตุการณ์ใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ดีหรือร้าย ควรนำมาเล่าให้นักเรียนฟังแล้วให้บทสรุปทางจริยธรรมจากเรื่องนั้นๆแก่นักเรียน
3. สอนเมื่อเด็กทำความผิด เมื่อเห็นเด็กทำความผิดหรือแสดงพฤติกรรมใดๆที่ขัดกับหลักจริยธรรม ควรเรียกตัวมาแนะนำสั่งสอนด้วยความเมตตาทางานุญา โดยไม่ต้องปรักปรำผู้เสียหาย พยายามพูดให้เด็กรู้จักยอมรับผิดและให้เกิดความเสียใจ ตอนสุดท้ายควรให้เขาสัญญาว่าจะไม่ทำอีก
4. สอนโดยให้กระทำกิจกรรมต่างๆ เช่น เชิญชวนให้บริจาคทรัพย์ เพื่อช่วย

เหลือเพื่อนร่วมโรงเรียนที่ประสบเคราะห์ร้าย ให้ทำความสะอาดโรงเรียน พาไปพัฒนา
วัด ให้เล่นกีฬา แล้วสอนให้รู้จักแพ้รู้จักชนะ

5. สอนโดยพาไปปฏิบัติงานจริง ที่อาจจะให้บทเรียนทางจริยธรรมได้ เช่น
พาไปดูเรือนจำ โรงพยาบาล สถานพินิจและคุ้มครองเด็ก โรงพยาบาลปัญญาอ่อน ซึ่ง
เด็กจะเกิดความสะเทือนใจมากๆ เหมาะที่จะย้ายบทเรียนทางจริยธรรมลงไปในชีวิต
ภาพยนตร์และละครที่มีคติสอนใจก็ควรพานักเรียนไปชม สิ่งเหล่านี้
นี้อาจให้ความสะเทือนใจและบทเรียนทางจริยธรรมได้ดีเช่นเดียวกับของจริง

ส่วนการจัดเนื้อหาและประสบการณ์ให้เข้ากับบทเรียนสำหรับชั้นมัธยมศึกษา
ตอนต้นนั้น ชำ เลื่อง วุฒิจันทร์ (2524: 142-143) กล่าวว่า ควรจะเน้นให้มีการ
พัฒนาทางด้านเจตคติเป็นอันดับหนึ่ง ความรู้เป็นอันดับสอง และการปฏิบัติที่เหมาะสมกับ
วัยของผู้เรียนเป็นอันดับสาม ทั้งนี้เพราะวัยนี้เป็นวัยแห่งการยอมรับอุดมคติก่อนจริย-
ธรรมได้เป็นอย่างดี และมีความต้องการที่จะพัฒนาเกี่ยวกับจริยธรรมเพิ่มมากขึ้น มีแนว
ความคิดที่ดีและมีระดับวุฒิภาวะมากขึ้น ซึ่งการจัดดำเนินการสอนนั้นอาจพิจารณาเลือก
ได้ตามความเหมาะสมดังนี้

1. การสอนแบบบูรณาการหรือการสอนซ่อมเสริม
2. การสอนตามเหตุการณ์โดยบังเอิญ
3. สอนให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น

เมื่อพิจารณาจากสภาพสังคมปัจจุบันแสดงให้เห็นว่า การเรียนการสอนจริย-
ธรรมยังไม่ไถ่ลเท่าที่ควร กวญเหตุนี้ กองแก้ว เจริญอักษร (2527: 43) จึงได้
เสนอวิธีการสอนจริยศึกษาไว้ดังนี้

1. ถ่ายทอดความคิดให้เยาวชนเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนา
ที่บรรพบุรุษเลื่อมใส ศรัทธา จนมีแบบอย่างพฤติกรรมทางจริยธรรมเป็นเอกลักษณ์ที่แสดง
ความเป็นไทยจนทุกวันนี้ การถ่ายทอดความคิดจะต้องให้เกิดปัญญาและให้มีศรัทธาคือ
ความเชื่อที่ถูกต้อง

2. สอนจริยศึกษาไปสู่ความจริง ความดีและความงาม ต้องสอนให้เห็น
เหตุเห็นผล เห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียน สอนให้เป็นไปได้และนำไปปฏิบัติได้

3. นอกจากการสอน ต้องสร้างแบบอย่างไปพร้อมกัน คือ แบบอย่างที่ทำให้ปฏิบัติได้จริง เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นแบบอย่างที่ใช้ได้ทั่วไปในสังคม การสอนมิใช่เพียงแต่อ้างตำราหรือแนะนำให้ทำแต่ต้องทำตนเป็นตัวอย่างให้เกิดความประทับใจจนผู้เรียนสามารถใช้เป็นแบบปฏิบัติให้แก่ตนเองได้ต่อไป

นอกจากการปลูกฝังจริยธรรมให้กับนักเรียนด้วยการสอนแล้ว กิรติ ศรีวิเชียร (2524: 44-46) ได้กล่าวเพิ่มเติมถึงการจกักรรยาภาสสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังจริยธรรมไว้ว่า ควรมีการกำหนดปรัชญาของโรงเรียนให้มีความหมายชัดเจน เป็นที่เข้าใจตรงกันในทุกๆฝ่าย เพื่อที่โรงเรียนจะได้ปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์เหล่านั้นให้กับเด็ก ผู้บริหารโรงเรียนต้องถือเป็นหน้าที่สำคัญที่จะต้องจัดกระบวนการบริหารงานและสภาพแวดล้อมต่างๆภายในโรงเรียนที่เอื้อต่อการนำปรัชญาของโรงเรียนไปสู่การปฏิบัติ

ด้วยเหตุนี้ครูทุกสาขาวิชาจึงเป็นผู้ทำหน้าที่สอนและปลูกฝังจริยธรรมได้ การที่นักเรียนจะได้รับความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมไม่จำเป็นต้องอยู่ในห้องเรียน แต่ครูสามารถสอนสอดแทรกจริยธรรมได้ตามสภาพการณ์ตามแต่โอกาสจะอำนวย และนอกเหนือจากหน้าที่ของครูแล้ว สภาพแวดล้อมต่างๆในสังคมยังมีส่วนรับผิดชอบในการให้แบบอย่างให้บทเรียนทางจริยธรรมได้ทั้งสิ้น

2. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมและการสอนภาษาไทย

2.1 งานวิจัยภายในประเทศ

งานวิจัยภายในประเทศที่เกี่ยวข้องกับการสอดแทรกจริยธรรมในการสอนภาษาไทยโดยตรง ยังไม่มีผู้วิจัยมาก่อน แต่ได้มีผู้วิจัยเกี่ยวกับจริยธรรมและการสอนภาษาไทยไว้บ้างแล้วและมีความสัมพันธ์กับการวิจัยในครั้งนี้ คือ

ทองเคื่อน พันธุมนาวัน และ เพ็ญแข ประจันต์จันติก (2520: 5-9) ได้ทำการวิจัยเรื่อง จริยธรรมของเยาวชนคนไทย โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นนักเรียน และนิสิต ชาย หญิง อายุระหว่าง 11-25 ปี จำนวน 1,400 คน ซึ่งอยู่ในกรุงเทพมหานคร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามและแบบวัดต่างๆ

คือ แบบวัฏจักรกับจริยธรรม แบบวัฏลักษณะมุ่งอนาคต แบบสอบถามการถูกรบมเลี้ยงดู แบบสอบถามภูมิหลัง แบบวัดความสันต์ทางภาษา ผลการวิจัยพบว่าลักษณะการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและลักษณะมุ่งอนาคตนั้น ควรจะได้ปลูกฝังก่อนที่จะมีอายุ 10 ปี เพราะเมื่อเริ่มวัยรุ่นลักษณะทางจริยธรรมทั้งสองประการนี้จะเริ่มคงที่ ผู้ที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจนจะมีพัฒนาการช้ากว่ากลุ่มอื่นในตอนต้น แต่จะก้าวทันกลุ่มอื่นอย่างรวดเร็วเมื่ออายุมากขึ้น และในค่านการอบรมเลี้ยงดูนั้นพบว่า มีส่วนเกี่ยวข้องกับจริยธรรมของบุคคลเป็นอย่างมาก การอบรมเลี้ยงดูแบบรักมากใช้เหตุผลมาก มีความสัมพันธ์กับการมีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงของผู้ถูกศึกษาในทุกอายุ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยสัมพันธ์กับการมีลักษณะมุ่งอนาคตสูงอย่างเด่นชัด

วิระวรรณ อามระทิษ (2522: 61-64) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมทางจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 445 คน จาก 6 โรงเรียนในกรุงเทพมหานคร โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นแบบประเมินค่า วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่ามัธยิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบค่าที (t-test) และทดสอบค่าไคสแควร์ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชายและหญิงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมทางจริยธรรม 10 ประการ คือ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญูกตเวที ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละ ความอดทน ความยุติธรรม ความอุทิศหา การประหยัดและออมทรัพย์ และการเคารพอาวุโส อยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจคือ มีความเห็นด้วยอยู่ในระดับมากที่สุด และพบว่านักเรียนที่มีความสามารถมีฐานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา อาชีพ ที่อยู่อาศัย และลักษณะการอบรมเลี้ยงดูบุตรแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมทางจริยธรรมแตกต่างกัน

ชฎาพร พัชรชัย (2524: 72-74) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมของนักเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนักเรียนมัธยมศึกษาจากโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร 8 โรงเรียน จำนวน 800 คน โดยผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่ามัธยิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบค่าที (t-test) และทดสอบค่าไคสแควร์ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยม

ทางสังคม 10 ประการ คือ รักความอิสระ ความรับผิดชอบ ระเบียบวินัย การเคารพ
 อาวุโส การถือพรศักดิ์อวดพวก การตรงต่อเวลา การประหยัดมัธยัสถ์ การนิยมไทย การ
 บำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ และ การพึ่งตนเอง อยู่ในเกณฑ์เห็นด้วย ในการเปรียบเทียบ
 ความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมระหว่างนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายพบ
 ว่า มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ในเรื่อง การเคารพอาวุโส การถือพรศักดิ์อวดพวก การ
 ตรงต่อเวลา การประหยัดมัธยัสถ์ และการนิยมไทย แต่มีความคิดเห็นที่แตกต่างกันใน
 เรื่อง การรักอิสระ ความรับผิดชอบ ระเบียบวินัย การบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ และการ
 พึ่งตนเอง และพบว่านักเรียนที่มีความสามารถมีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยว
 กับค่านิยมทางสังคมต่างกัน แต่ปรากฏว่านักเรียนที่มีความสามารถมีระดับการศึกษาอาชีพ การ
 ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรต่างกัน และนักเรียนที่มีสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อมของ
 โรงเรียน รวมทั้งช่วงเวลาเฉพาะที่มีการสอนค่านิยมทางสังคมในโรงเรียนที่แตกต่างกัน
 มีความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมไม่แตกต่างกัน

วิเชียร พงษ์ประเสริฐ (2526: 86-88) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิด
 รวบรวมเกี่ยวกับจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในเขตกรุงเทพมหานคร
 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 450 คน
 จากโรงเรียน 10 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า
 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่ามัธยิมเลขคณิต และวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง
 (Two-way Analysis of Variance) ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิด
 รวบรวมเกี่ยวกับจริยธรรมทั้ง 7 คุณลักษณะ คือ การรักษาระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์
 สุจริต ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ความอุทิศตน ความยุติธรรม และความมีเหตุผล
 อยู่ในระดับที่พึงประสงค์ นักเรียนชายและหญิงมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับจริยธรรมทุก
 คุณลักษณะแตกต่างกัน นักเรียนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ปกครองต่างก็มี
 ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับจริยธรรมทุกคุณลักษณะไม่แตกต่างกัน

ต่อมาได้มีผู้ศึกษา จริยธรรมของบุคคลที่ไม่ได้จำกัด เฉพาะกลุ่มเยาวชน
 เท่านั้น คือ พรหมพิพย์ ศิริวรรณบุศย์ ชัยพร วิชชาวูช และ ชีระพร อูวรรณไธ
 (2527: 196-200) ได้ทำการวิจัยเรื่อง จริยธรรมของชาวกรุงเทพมหานคร
 ปัจจุบัน โดยศึกษากับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 3,884 คน ประกอบด้วย นักเรียน

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 นิสิต นักศึกษาจาก 5 สถาบัน นักธุรกิจ ลูกจ้าง และผู้ใช้แรงงาน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามชีวิตประวัติ และแบบสำรวจที่พัฒนาขึ้นโดยคณะผู้วิจัย วิเคราะห์ข้อมูล โดยหาค่าสถิติพื้นฐานจากคะแนนดิบเป็นรายพฤติกรรมและวิเคราะห์ค่าศักยภาพพฤติกรรม โดยวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว วิเคราะห์เปรียบเทียบพหุคูณด้วยวิธีของเซฟเฟ วิเคราะห์หาค่าปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพ เพศ และภูมิลำเนา โดยใช้ความแปรปรวน 3 ทาง แบบ $6 \times 2 \times 2$ ผลการวิจัยพบว่า ค่าศักยภาพพฤติกรรมที่สูงสุดตามตัวแปรต้น 7 ตัว คือ สถานภาพ เพศ ระดับการศึกษา อาชีพของครอบครัว ขนาดของครอบครัว รายได้ของครอบครัว และภูมิลำเนา สอดคล้องกันของพฤติกรรมจริยธรรมแต่ละประเภท ดังนี้ 1. ตนเอง : การรักษาสุขภาพ 2. สังคม : การปฏิบัติต่อผู้อาวุโสในทางที่ดี 3. เศรษฐกิจ : การบริจาค 4. การเมือง : กลุ่มพฤติกรรมความซื่อสัตย์ทางการเมือง 5. สิ่งแวดล้อม : การสะสมสิ่งมีค่า ค่าศักยภาพพฤติกรรมที่ต่ำสุดตามตัวแปรต้น 7 ตัว สอดคล้องกันได้แก่ 1. ตนเอง : การรุ่มหลงอบายมุข 2. สังคม : การให้ร้ายป้ายสี 3. เศรษฐกิจ : การประกอบมิจฉาชีพที่ผิดกฎหมาย 4. การเมือง : การแจ้งความเท็จ 5. สิ่งแวดล้อม : การทำลายพันธุ์สัตว์ นอกจากนี้ตัวแปรทั้ง 7 ตัว มีผลทำให้เกิดความแตกต่างในค่าศักยภาพพฤติกรรมจริยธรรมทั้ง 5 ประเภท และพบว่ามีค่าปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ตัวแปร สถานภาพ เพศ และภูมิลำเนาในบางรายพฤติกรรมในพฤติกรรมจริยธรรมแต่ละ ประเภท

เมื่อผลของการวิจัยข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การปลูกฝังจริยธรรมควรเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก นอกจากนี้ตัวแปรต่างๆยังมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมจริยธรรม และนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาที่มีความคิดเห็นและความคิดรวบยอดเกี่ยวกับค่านิยมและจริยธรรมอยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจ จึงมีผู้ให้ความสนใจศึกษาต่อถึงพฤติกรรมทางจริยธรรมดังนี้

อรนันท์ บุญประสิทธิ์ (2521: 88-94) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของครูและผู้ปกครองเกี่ยวกับพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา ในกรุงเทพมหานคร ตัวอย่างประชากร ประกอบด้วย ครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น และ ปลาย จำนวน 250 คน จาก 25 โรงเรียน และผู้ปกครองนักเรียน จากโรงเรียนดังกล่าว 250 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่า มัชฌิมเลขคณิต มัชฌิมเลขคณิต

รวม ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรวม ทดสอบค่า Z-test และ
หาค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมค่านการเมือง การปกครอง ศาสนาระเบียบ
ประเพณี วัฒนธรรมไทย มีความสำคัญมากที่สุด การสามารถเข้าร่วมในการปฏิบัติศาสน-
พิธีได้อย่างเหมาะสมมีความสำคัญน้อยที่สุด ครูและผู้บริหารมีความเห็นว่า สถาบันทาง
สังคมทุกสถาบันควรให้ความร่วมมือในการปรับปรุงพฤติกรรมของเยาวชนอย่างจริงจัง

บุภาพร จุนเจือจาน (2521: 87-89) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษา
พฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในภาคกลาง ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถาม
สร้างสถานการณ์เร่งเร้าที่ตีความหมายต่อผู้สอบ (Projective Techniques)
กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 640 คน จาก 18 โรงเรียน ใน 6 จังหวัดภาค
กลางยกเว้นกรุงเทพมหานคร เพื่อสำรวจพฤติกรรมทางจริยธรรม 10 คุณลักษณะ ได้แก่
ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีเหตุผล ความกตัญญูกตเวที ความเสียสละ
ความสามัคคี การประหยัดและการออมทรัพย์ ความยุติธรรมและความถูกต้อง วิเคราะห์
ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ และเปรียบเทียบพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนกับเกณฑ์
ที่คาคหวังค้ายการทดสอบค่าไคสแควร์ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีพฤติกรรม
ทางจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 3 และ 4 ในทุกคุณลักษณะ โดยใช้เกณฑ์จัตระกับขั้นจริยธรรม
4 ขั้นของพุทธปรัชญา และพบว่า 4 คุณลักษณะจริยธรรมที่มีอยู่ในสภาพน่าพอใจ เรียงตาม
ลำดับคือ การประหยัดและออมทรัพย์ ความเสียสละ ความกตัญญูกตเวที และความมีเหตุ
ผล นอกนั้นยังอยู่ในสภาพที่ไม่น่าพอใจ

พรพิมล สันติหิรัญภาค (2522: 111-113) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษา
พฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในเขตกรุงเทพมหานคร โดย
ใช้แบบสอบถามสร้างสถานการณ์เร่งเร้าที่ตีความหมายต่อผู้สอบ กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
จำนวน 517 คนจาก 12 โรงเรียน ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ที่คาคหวัง 10 คุณลักษณะและวิเคราะห์
ข้อมูลเช่นเดียวกับงานวิจัยของ บุภาพร จุนเจือจาน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมทาง
จริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 3 และ 4 โดยส่วนรวมนักเรียนมีพฤติกรรมทาง
จริยธรรมอยู่ในสภาพที่น่าพอใจ 3 คุณลักษณะ ตามลำดับคือ ความเสียสละ การประหยัด
และออมทรัพย์ ความกตัญญูกตเวที นอกนั้นยังอยู่ในสภาพที่ไม่น่าพอใจ

นิทรา วรรณะ (2524: 79-82) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาพฤติกรรม

ทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยใช้กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชาย หญิง จำนวน 560 คน โดยผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามสร้างสถานการณ์ เรื่องเราที่มีความหมายคือผู้สอบ โดยใช้เกณฑ์จรรยาบรรณของโคลเบอร์ก (Kohlberg) เพื่อสำรวจพฤติกรรมทางจริยธรรม 6 คุณลักษณะของนักเรียน ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี ความอุทิศตน และความยุติธรรม ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนทั้ง 6 คุณลักษณะ อยู่ในระดับชั้นจริยธรรมที่ 5 เป็นจำนวนมากที่สุด คือ เป็นการกระทำตามหน้าที่ตามกฎหมาย และบรรทัดฐานของสังคม และพบว่าพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชายกับนักเรียนหญิงในแต่ละสถานการณ์ของแต่ละคุณลักษณะแตกต่างกัน

นอกจากการศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมแล้ว ยังมีผู้ให้ความสนใจศึกษาถึง พัฒนาการทางจริยธรรมของนักเรียน คือ ศรีวรรณ เขียวดี (2522: 62-64) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พัฒนาการทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในภาคกลาง โดย ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถาม The Defining Issues Test ของ เรสท์ ซึ่งพัฒนามาจากแบบวัดจริยธรรมของโคลเบอร์ก โดยใช้กลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 480 คน จาก 12 โรงเรียนในภาคกลาง นำข้อมูลมาหาค่ามัธยฐานและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสามทาง ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีพัฒนาการทางจริยธรรมสูงกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และนักเรียนหญิงกับนักเรียนชายมีพัฒนาการทางจริยธรรมไม่แตกต่างกัน

เพื่อให้การสอนจริยธรรมในโรงเรียนมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสำเร็จในการปลูกฝังให้นักเรียนเป็นผู้มีจริยธรรม จึงได้มีการวิจัยหลายท่านได้ศึกษาและทดลองใช้วิธีการสอนแบบต่างๆที่เหมาะสมจะใช้ในการสอนจริยธรรมดังนี้

สุเชษฐ์ มาเทิ้ม (2519: 60-62) ได้ทำการวิจัยเรื่อง อิทธิพลของการเป็นแบบอย่างต่อการพัฒนาจริยธรรมของเยาวชน โดยใช้ กลุ่มตัวอย่างประชากร เป็นนักเรียนชายระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 และปีที่ 2 จำนวน 300 คน ซึ่งมีอายุเฉลี่ย 14 ปี 8 เดือน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 4 กลุ่มและกลุ่มควบคุมอีก 1 กลุ่ม กลุ่มละ 60 คน แต่ละกลุ่มมีทั้งผู้ที่มีระดับจริยธรรมต่ำและสูง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม 4 ประ-

เภท คือ แบบสอบถามวัชรระดับจริยธรรม แบบสอบถามวัดคุณค่าของรางวัล แบบสอบถามวัดความวิตกกังวลในการเล่นเกม แบบสอบถามวัดการจักรกระทำกับตัวแปรอิสระ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยอีกประเภทหนึ่งคือ อุปรณ์ในการเล่นเกม ผู้วิจัยกำหนดให้กลุ่มทดลองได้เห็นตัวแบบประเภทอายุผู้อื่น หรือประเภทละอายุใจตนเอง และให้เห็นตัวแบบแต่ละประเภทแสดงอารมณ์ดีใจหรือเสียใจต่อการที่ตนมีได้โกงในการเล่นเกม ส่วนกลุ่มควบคุมมีโอกาสได้เล่นเกมแต่ไม่ได้เห็นตัวแบบ และการแสดงอารมณ์ของตัวแบบ หลังจากการเล่นเกมแล้ว ผู้ถูกทดลองทั้งหมดถูกวัชรระดับความวิตกกังวลในขณะที่เล่นเกมและการเห็นคุณค่าของรางวัล ผลการวิจัยพบว่า ผู้ที่มีความวิตกกังวลสูงและผู้ที่ไม่ได้เห็นตัวแบบเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมโกงมากที่สุด ส่วนระดับจริยธรรมของบุคคลแต่เพียงอย่างเดียวไม่สามารถใช้ทำนายพฤติกรรมโกงของบุคคลได้อย่างแม่นยำ แต่ก็ยังมีความสำคัญมากเพราะเป็นเครื่องชี้บอกว่า ถ้ามีตัวแบบที่ค้แล้ว ผู้ที่จะรับรู้และเลียนแบบมากที่สุด คือ ผู้ที่มีระดับจริยธรรมสูง ส่วนผู้ที่มีระดับจริยธรรมต่ำนั้น มีการเลียนแบบน้อยกว่าและจะเลียนแบบผู้กระทำก็ต่อเมื่อตัวแบบนั้นมีลักษณะรูปร่างหน้าตาเลียนแบบมากเป็นพิเศษเท่านั้น

อุษา หัชชะวนิช (2521: 32-34) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรม ความถนัดทางภาษา และการควบคุมภายในภายนอกของนักเรียนวัยรุ่นตอนต้น ใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 อายุ 15-16 ปี ในโรงเรียนรัฐบาลในกรุงเทพมหานคร จำนวน 200 คน และจังหวัดพังงา 100 คน เครื่องมือที่ใช้วิจัยเป็นแบบทดสอบ 3 ฉบับ คือ แบบทดสอบวิธีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม แบบทดสอบวัดความถนัดทางภาษา และแบบทดสอบวัดการควบคุมภายในภายนอก วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่ามัชฌิมเลขคณิต ทดสอบค่าที และ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่า สหสัมพันธ์พหุคูณของคะแนนจริยธรรม ความถนัดทางภาษาและการควบคุมภายในภายนอก มีความสัมพันธ์กันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และผู้ที่มีการควบคุมภายในมีจริยธรรมสูงกว่าผู้ที่มีการควบคุมภายนอก นอกจากนี้ค่ามัชฌิมเลขคณิต จริยธรรมของผู้ที่มีความถนัดทางภาษาสูงและผู้ที่มีความถนัดทางภาษาค่ำมีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ค่ามัชฌิมเลขคณิตจริยธรรมของผู้ที่อยู่ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดพังงาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

วิริยะ บุญยะนิวาสน์ (2523: 47-49) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบการสอนจริยธรรมโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับการสอนแบบธรรมคาระดับชั้นประถมศึกษา

ปีที่หก กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนชุมชนวัดคอนทอง จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 30 คู่ โดยใช้เพศและสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนเป็นเกณฑ์ในการจัดกลุ่มเหมือนกันเป็นคู่ๆ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแผนการสอนด้วยวิธีการบวนการกลุ่มสัมพันธ์และแบบขรรมคา เพื่อสอนจริยธรรม 3 ลักษณะ คือ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบ กับแบบทดสอบวัดทัศนคติทางจริยธรรมทั้ง 3 คุณลักษณะ ซึ่งเป็นแบบ สร้างสถานการณ์เร่งเร้าที่มีความหมายต่อผู้สอบ ผลการวิจัยพบว่า หลังการสอนแล้วนักเรียนกลุ่มที่สอนด้วยวิธีการบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีพัฒนาการทางทัศนคติทางจริยธรรมสูงกว่ากลุ่มที่สอนด้วยวิธีขรรมคา และหลังจากการสอนไปแล้วหนึ่งเดือน ทัศนคติทางจริยธรรมของนักเรียนทั้งสองกลุ่มยังคงเดิมเท่ากับหลังการสอนใหม่ๆ และกลุ่มที่สอนด้วยวิธีการบวนการกลุ่มสัมพันธ์ยังคงสูงกว่ากลุ่มที่สอนด้วยวิธีขรรมคา

พรณี สิมวิวัฒนา (2523: 52-54) ได้ทำการวิจัยเรื่องการใช้วิธีการกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์การสอนจริยธรรมระดับประถมศึกษาปีที่ 6 เครื่องมือที่ใช้วิจัย คือ แผนการสอนจริยธรรมด้วยวิธีการกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ 3 เรื่องคือ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบ และแบบทดสอบทัศนคติทางจริยธรรมทั้ง 3 คุณลักษณะ เป็นแบบ สร้างสถานการณ์เร่งเร้าที่มีความหมายต่อผู้สอบ โดยมีเกณฑ์การตรวจ 4 ระดับจากระดับที่ไม่พึงประสงค์ที่สุด โดยใช้กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 28 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การหาค่าที (t-test) ระหว่างค่ามัธยัมเลขคณิตที่ได้จากการสอน ก่อนสอน หลังสอน และหลังสอน 1 เดือน ผลการวิจัยพบว่า หลังการสอนนักเรียนมีพัฒนาการทางทัศนคติทางจริยธรรมสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และหลังจากสอนไปแล้ว 1 เดือน ทัศนคติทางจริยธรรมยังคงเดิมเท่ากับหลังการสอนใหม่ๆ

โกศล มีคุณ (2524: 387-389) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงทดลองเปิดอบรมการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และทักษะในการสวมบทบาทของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษา กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็น นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และประถมศึกษาปีที่ 6 อายุตั้งแต่ 9-14 ปี จำนวน 191 คน จากโรงเรียน 3 แห่ง ในจังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นตัวแทนของโรงเรียนในชนบท และโรงเรียนในเมืองเขตละหนึ่งแห่ง นักเรียนในแต่ละโรงเรียนได้ถูกจัดเข้ากลุ่มต่างๆ 4 กลุ่ม กลุ่มทดลองที่หนึ่งได้รับการฝึกสวมบทบาทร่วมกับการฝึกใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม กลุ่มทดลองที่สองได้รับการฝึกสวมบทบาท

อย่างเคียว กลุ่มทดลองที่สามได้รับการฝึกการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอย่างเคียว ส่วนกลุ่มที่สี่ซึ่งเป็นกลุ่มควบคุมนั้น ได้มีการฝึกโดยใช้เนื้อหาวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมตามหลักสูตรทุกกลุ่มใช้เวลาในการฝึกประมาณ 15 ครั้ง ครั้งละ 60-100 นาที โดยทำการฝึกทุกวัน วันละครั้ง ผลการทดลองพบว่า ผู้ที่ได้รับการฝึกเหตุผลเชิงจริยธรรม และการฝึกสวมบทบาทมีลักษณะที่ฝึกสูงกว่าผู้ที่อยู่ในกลุ่มควบคุมอย่างเด่นชัด โดยกลุ่มที่รับการฝึกสองด้านให้ผลเท่าเทียมกับกลุ่มฝึกด้านเดียว เมื่อพิจารณาลักษณะของบุคคลประกอบกับการได้รับการฝึก พบว่า มีบุคคลบางประเภทได้รับประโยชน์จากการฝึกโดยมีคะแนนของจิตลักษณะต่างๆหลังการฝึกสูง กล่าวคือ ผู้ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนุกสนานมาก มีคะแนนการสวมบทบาทหลังฝึกสูงกว่าผู้ได้รับการอบรมมาแบบรักสงบเรียบร้อย ส่วนผู้ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมากและผู้มีการสวมบทบาทสูง เป็นผู้ที่มีคะแนนความเข้าใจเหตุผลเกี่ยวกับความยุติธรรมสูงกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มผู้มีลักษณะตรงข้าม การวิจัยครั้งนี้พบหลักฐานสำคัญที่แสดงว่า ความสามารถในการสวมบทบาทเป็นปัจจัยสำคัญต่อพัฒนาการของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคล กล่าวคือ ในการวัดก่อนฝึกพบว่า ผู้ที่มีความสามารถในการสวมบทบาทสูงมาแต่เดิมนั้น เป็นผู้ที่มีระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงด้วย นอกจากนี้ยังพบว่านักเรียนที่ได้รับการฝึกสวมบทบาทอย่างเคียวกันนั้นในภายหลังมีความสามารถใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่าผู้ที่ไม่ได้รับการฝึก และผู้ที่มีลักษณะบางประการแตกต่างกัน อาจได้รับประโยชน์จากการฝึกแตกต่างกันได้

ทศพร มณีศรีขำ (2524: 50-52) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาจริยธรรมด้านความสามัคคีโดยใช้กิจกรรมกลุ่ม โดยทำการทดลองกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดโคกเกตุ จังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 48 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 24 คน กลุ่มควบคุม 24 คน กลุ่มทดลองเรียนด้วยบทเรียนที่ใช้กิจกรรมกลุ่ม กลุ่มควบคุมเรียนโดยการบรรยายปกติ ใช้เวลาในการทดลองกลุ่มละ 14 ชั่วโมง โดยใช้ Randomized Control Group Pretest - Posttest Design โดยใช้แบบทดสอบการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคี (ความเชื่อมั่น .7175) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ทดสอบก่อนการทดลองและหลังการทดลอง นำข้อมูลมาทดสอบค่าที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้กิจกรรมกลุ่ม มีพัฒนาการการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคีสูงขึ้นกว่าก่อนการเรียน

บุพที เกษะอังกูร (2525: 42-44) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การทดลองเชิค
 หนึ่งตะลุงเป็นสื่อกลางเพื่อพัฒนาจริยธรรมค่านิยมแห่งตน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5
 กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลปากหนัง จังหวัดนครศรี-
 ธรรมราช จำนวน 40 คน กลุ่มตัวอย่างได้จากการคัดเลือกผู้ที่มีวินัยแห่งตนน้อย (ขาด
 วินัยแห่งตน) ซึ่งทางโรงเรียนเป็นผู้คัดเลือกแล้วจึงเอามาสุ่มอย่างง่ายออกเป็น 2 กลุ่ม
 กลุ่มละ 20 คน ให้เป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มทดลองให้ได้รับความรู้ด้วยการเชิค
 หนึ่งตะลุง กลุ่มควบคุมให้ได้รับความรู้เป็นข้อสนเทศ ใช้เวลาทำการทดลองจำนวน 5 ครั้ง
 แล้วให้นักเรียนทั้งสองกลุ่มทำการทดสอบหลังการทดลองโดยใช้แบบสอบถาม การให้เหตุผล
 เชิงจริยธรรมค่านิยมแห่งตนที่ผู้วิจัยปรับปรุงมาจากแบบสอบถามความมีวินัยแห่งตนของ
 ภรณา กิจขยัน และ วิวาห์วัน มูลสถาน ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .8368 วิเคราะห์
 โดยการทดสอบค่าที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า ความมีวินัยแห่งตนของนักเรียน
 กลุ่มทดลองและนักเรียนกลุ่มควบคุมแตกต่างกัน โดยกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2525: 33-34,
 40-41, 66-67) ได้ทำการวิจัยเรื่อง โครงการทดลองหารูปแบบที่มีประสิทธิภาพต่อการ
 เรียนการสอนจริยธรรม กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 อายุประมาณ
 8-10 ปี จากโรงเรียน 8 โรงเรียน และ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อายุประมาณ 12-14
 ปี จากโรงเรียน 8 โรงเรียน สุ่มโรงเรียนเข้ากลุ่มทดลอง 2 กลุ่ม กลุ่มทดลอง 1 สอนด้วย
 วิธีปรับพฤติกรรม กลุ่มทดลอง 2 สอนด้วยวิธีเสริมสร้างเจตคติ และกลุ่มควบคุมสอนตาม
 ปกติ เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองเป็นแบบประเมินความเห็นทั่วไป เพื่อวัดค่านิยมทาง
 จริยธรรมของนักเรียน และแบบวัดการสังเกตจากพฤติกรรมของนักเรียน ผลการวิจัยพบ
 ว่า จริยธรรมที่ประสบความสำเร็จในระดับสูงของระดับประถมศึกษา คือ จริยธรรมเรื่อง
 ความเมตตาภรณา สอนด้วยวิธีปรับพฤติกรรม ความขยันหมั่นเพียร สอนด้วยวิธีปรับพฤติ-
 กรรม ระดับมัธยมศึกษา คือจริยธรรมเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต สอนด้วยวิธีปรับพฤติกรรม
 และสอนด้วยวิธีสร้างเสริมเจตคติ วิธีปรับพฤติกรรมได้ผลในการสอนเหนือกว่าวิธีสร้าง
 เสริมเจตคติในระดับประถมศึกษา ส่วนระดับมัธยมศึกษา วิธีสอนทั้ง 2 ให้ผลไม่แตกต่างกัน
 การทดลองสอนเสริมสร้างจริยธรรมครั้งนี้ ประสพผลสำเร็จมากในระดับประถมศึกษาและ

ประสบผลสำเร็จปานกลางในระดับมัธยมศึกษา จริยธรรมที่ใช้ในการทดลองคือ ความซื่อสัตย์ สุจริต ความเมตตากรุณา ความขยันหมั่นเพียร การใฝ่สัจธรรม การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา สามารถเพิ่มพูนได้ในการจัดรูปแบบการสอนใหม่ๆ 2 วิธีนี้ทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ครูระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาพอใจกิจกรรมต่างๆของรูปแบบการสอนด้วยวิธีปรับพฤติกรรมมากกว่าวิธีสร้างเสริมเจตคติ และครูระดับประถมศึกษาพอใจกับการมีรูปแบบการสอนทั้ง 2 รูปแบบนี้สูงกว่าครูระดับมัธยมศึกษา

วีระพงษ์ คุณมณี (2526: 55-57) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาลักษณะของการสอนด้วยวิธีสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจในการสอนจริยธรรมกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดรางบัว กรุงเทพมหานคร จำนวน 60 คน กลุ่มทดลองจะเรียนโดยวิธีสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ กลุ่มควบคุมเรียนโดยวิธีสอนตามคู่มือแนวการสอน ใช้เวลาในการทดลองกลุ่มละ 16 คาบ โดยใช้เนื้อหาในการทดลองเดียวกัน ดำเนินการทดลองโดยใช้แบบแผนการวิจัยแบบ Randomized Control Group Pretest - Posttest Design เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในเรื่องเกี่ยวกับจริยธรรมและแบบสอบถามทัศนคติต่อวิธีสอนซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้น วิเคราะห์ข้อมูลโดยการทดสอบค่าที่ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในเรื่องจริยธรรมทั้งสองกลุ่ม หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง แต่ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทัศนคติต่อวิธีสอนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง

สัญญาลักษณ์ สุนทร (2527: 72-74) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรมในหนังสือพิมพ์รายวันและการนำไปใช้ในการเรียนการสอนสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ในเขตการศึกษา 7 กลุ่มตัวอย่างเป็นครูสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาในเขตการศึกษา 7 จำนวน 192 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าตามแบบลิเคอร์ท วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่ามัธยฐาน เลขคณิต และการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง (Two Way Analysis of Variance) ผลการวิจัยพบว่า ครูสังคมศึกษามีความคิดเห็นว่า หนังสือพิมพ์รายวันมีจริยธรรมในเรื่อง การฟังตนเอง ความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ การประหยัดและออม การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย คุณค่าของศาสนาและความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ แฝงอยู่

ในข่าวสารไม่มากนัก วิธีการที่ครูสังคมศึกษาใช้ในการนำจริยธรรมในหนังสือพิมพ์รายวันไปประกอบการเรียนการสอนสังคมศึกษาทุกวิธีคือ วิธีใช้เป็นเรื่องราวนำเข้าสู่บทเรียนใช้เป็นเนื้อหาในการสอน ใช้ประกอบเนื้อหาบางตอน กำหนดให้นักเรียนไปอ่านเรื่องราวจากหนังสือพิมพ์รายวันเพื่อประกอบเนื้อหาตอนที่เรียน กำหนดให้นักเรียนไปอ่านเรื่องราวจากหนังสือพิมพ์รายวันแล้วนำมารายงานในชั้น กำหนดให้นักเรียนนำข่าว ภาพข่าว บทความต่าง ๆ ที่คัดจากหนังสือพิมพ์มาติดป้ายนิเทศในห้องเรียนเป็นประจำ และให้นักเรียนวิเคราะห์วิจารณ์ข่าว ครูใช้ในระบับน้อย

ชวรงค์ น่วมศิริ (2527: 51-53) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การทดลองใช้ข่าวหนังสือพิมพ์สร้างเป็นสถานการณ์จำลองในการสอนจริยศึกษาเพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมและพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มตัวอย่างได้แก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 33 คน แยกกลุ่มตัวอย่างเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มทดลอง 17 คน ได้รับการสอนจริยศึกษาจากการใช้ข่าวหนังสือพิมพ์สร้างเป็นสถานการณ์จำลอง กลุ่มควบคุม 16 คน ได้รับการสอนจริยศึกษาตามแผนการสอนของกรมวิชาการ โดยใช้เวลาในการสอนกลุ่มละ 36 คาบ เมื่อเสร็จสิ้นการทดลองได้ทำการทดสอบผู้เรียนด้วยแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมและประเมินพฤติกรรมเชิงจริยธรรมจากแบบสังเกตพฤติกรรมเชิงจริยธรรมซึ่งใช้เวลาสังเกตนักเรียนหลังจากเสร็จสิ้นการทดลองสอนเป็นเวลา 2 สัปดาห์ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่ามัธยเทศ ค่าความแปรปรวน ทดสอบนัยสำคัญของความแตกต่างระหว่างกลุ่มโดยการทดสอบค่าที แบบ Independent ทหาความเชื่อมั่นของการสังเกตพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบ Interobserver Reliability โดยคำนวณหาเปอร์เซ็นต์ของความสอดคล้องกันตามวิธีของ William A. Scott ทหาความเชื่อมั่นของแบบวัดการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนที่เรียนโดยการใช้อ่านหนังสือพิมพ์สร้างเป็นสถานการณ์จำลองมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแตกต่างกันกับผู้เรียนที่เรียนจากแผนการสอนของกรมวิชาการ ทั้งนี้โดยค่ามัธยเทศ ค่าความแปรปรวนของกรุปทดลองสูงกว่ากรุปควบคุม

ส่วนงานวิจัยทางด้านการเรียนการสอนภาษาไทย ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้ คือ รัตนา รัตนาสิน (2525 : 128-141) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับค่านิยมที่มีอยู่ในหนังสือเรียนภาษาไทยวิชาบังคับ

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามจากคำนิยามที่สอดคล้องอยู่ในหนังสือเรียนวิชาบังคับ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 3 เล่ม และหนังสืออ่านนอกเวลา 2 เล่ม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ เป็นครูภาษาไทย จำนวน 90 คน และนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 442 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่ามัธยเทศคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า หนังสือเรียนภาษาไทยวิชาบังคับ และหนังสืออ่านนอกเวลา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีคำนิยามในเรื่องต่างๆอยู่ในระดับมาก คำนิยามที่มีสอดคล้องอยู่ในบทอ่านเกือบทุกบท โดยที่ครูและนักเรียนเห็นว่ามีอยู่ในระดับมาก ครูส่วนใหญ่ได้สอนเน้นคำนิยามและเน้นโดยการบรรยายสอดคล้องตามโอกาส ส่วนปัญหาคือ คนส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยเห็นความสำคัญของคำนิยามที่จะนำไปปฏิบัติ ครูและนักเรียนมีความเห็นว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีการปฏิบัติคำนิยามในระดับปานกลาง

จงจิต นิมมานนรเทพ (2528: 85-91) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การใช้บทร้อยกรองเป็นสื่อการสอนจริยศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในเขตอำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยมี 3 ประเภท คือ กลุ่มนักเรียน ซึ่งแบ่งออกเป็น กลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่สนใจการแต่งบทร้อยกรอง และสมัครใจเข้ารับการอบรม "วรรณศิลป์เพื่อจริยศึกษา" เพื่อแต่งบทร้อยกรอง เรื่องความรับผิดชอบ ความสามัคคี และความมีวินัย และกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งสมัครใจใช้บทร้อยกรองที่เพื่อนนักเรียนเป็นผู้แต่งมา เป็นสื่อการสอนจริยศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่สอง คือ ครูประจำชั้น กลุ่มตัวอย่างที่สาม คือ ผู้ปกครอง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม หนังสือบทร้อยกรอง เรื่อง "รับผิดชอบต่อ สามัคคี มีวินัย" แผนการสอนจริยศึกษา เรื่อง ความรับผิดชอบต่อ สามัคคี และความมีวินัย แบบทดสอบเหตุผลเชิงจริยธรรม แบบฝึกหัดหลังเรียน สถิติที่ใช้ในการวิจัย การทดสอบค่าที และวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนน (Analysis of Variance in a One Factor Design) ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนสามชดแต่งบทร้อยกรองที่มีเนื้อหาจริยศึกษาได้ดีและบทร้อยกรองนี้ได้รับการคัดเลือกจากผู้เชี่ยวชาญว่ามีความเหมาะสมทั้งด้านต้นลักษณ์และแนวคิดด้านจริยศึกษา การนำบทร้อยกรองไปใช้เป็นสื่อการสอนได้รับความสนใจจากนักเรียน เพราะใช้ถ้อยคำง่าย อ่านแล้วเข้าใจได้ทันที และเนื้อเรื่องแปลกกว่าหนังสือเรียน การศึกษาความก้าวหน้าทางจริยศึกษาของนักเรียนพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ลำเอียงให้คะแนนตนเองมาก เมื่อพิจารณาจากแบบสอบถามของครูประจำ

ชั้นและผู้ปกครองพบว่านักเรียนมีพฤติกรรมในเรื่องความรับผิดชอบ ความสามัคคี และ
ความมีวินัยดีขึ้น

งานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมและมีความสัมพันธ์กับการวิจัยใน
ครั้งนี้ คือ

โรนัลด์ โจเซป เอียนนอคคี (Ronald Joseph Iannotti 1978 :
5261-B) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พัฒนาการของการสำรวจ การปลูกฝัง การเห็นใจผู้อื่น
ความไม่เห็นแก่ตัว และความก้าวร้าว การวิจัยในครั้งนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นเด็ก
อายุ 6 ปี 30 คน อายุ 9 ปี 30 คน โดยแบ่งเด็กออกเป็น 3 กลุ่ม ให้กลุ่มที่ 1 และกลุ่ม
ที่ 2 เป็นกลุ่มทดลอง กลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มควบคุม ในกลุ่มทดลองนั้นจะแบ่งเด็กออกเป็นกลุ่ม
ย่อยอีก กลุ่มละ 5 คน แต่ละคนในกลุ่มจะถูกกำหนดให้มีบทบาทต่าง ๆ กัน ตามเรื่องที่ได้อ่าน
เมื่ออ่านแล้วเด็กแต่ละคนก็จะแสดงบทบาทไปตามบทของตน ซึ่งอาจเป็นการแสดงทางกาย
วาจา หรืออารมณ์ แต่ละกลุ่มจะมีการเปลี่ยนบทบาทกันทุก 5 นาที เด็กจะมีประสบการณ์อย่าง
น้อย 5 บทบาทต่าง ๆ กัน ในช่วงการฝึกครั้งหนึ่ง ส่วนกลุ่มควบคุมก็จะได้อ่านเรื่องเดียวกัน
กับกลุ่มที่ทดลองสวมบทบาท แล้วจะมีการถามความรู้เกี่ยวกับเนื้อเรื่องนั้นโดยผู้ฝึก การฝึก
ทั้งหมดใช้เวลา 10 วัน วันละ 25-35 นาที ซึ่งผลของการวิจัยครั้งนี้พบว่า การฝึกสวม
บทบาทมีผลต่อการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมอย่างเห็นได้ชัด

เจมส์ ไมเคิล ฮิลตัน (James Michael Hilton 1978 :
3375 - A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการตัดสินใจทางจริยธรรม
ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย กับระดับความเชื่อถือระหว่างบุคคล ฐานะทาง
เศรษฐกิจสังคม และสติปัญญา ตัวอย่างประชากรคือ นักเรียนเกรด 11 ของโรงเรียน
มัธยมศึกษาที่เคนเวอร์ จำนวน 195 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ The Defining
Issues Test (Rest, 1974), The Interpersonal Trust Scale (Rotter, 1972)
และสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลสำมะโนประชากรซึ่งประกอบไปด้วย ชื่อ ที่อยู่ อาชีพ และรายได้
การศึกษาของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง แล้วนำมาคิดเป็นคะแนนสถานภาพทางเศรษฐกิจและ
สังคมของผู้ปกครองใช้ข้อมูลจากระเบียนสะสมมาวัดคะแนนของระดับสติปัญญาของนักเรียนแต่

ละคน การวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามคือ การศึกษิตินทางจริยธรรมและตัวแปรอิสระ 3 ตัวแปรคือ ความเชื่อระหว่างบุคคล สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม และระดับสติปัญญา ซึ่งเป็นตัวแปรอิสระที่สามารถทำนายผลในการศึกษิตินทางจริยธรรมได้ดีที่สุด ผลการวิจัยพบว่า

1. มีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามคือ การศึกษิตินทางจริยธรรมและตัวแปรอิสระเกี่ยวกับระดับสติปัญญา
2. มีสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามคือ การศึกษิตินทางจริยธรรมกับตัวแปรอิสระคือ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม
3. ตัวแปรอิสระทั้ง 2 คือ ระดับสติปัญญาและสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสามารถทำนายตัวแปรตามคือ การศึกษิตินทางจริยธรรมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .001
4. ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างตัวแปรตามคือ การศึกษิตินทางจริยธรรมกับตัวแปรอิสระเกี่ยวกับความเชื่อระหว่างบุคคล
5. มีสหสัมพันธ์ในเชิงบวกระหว่างตัวแปรอิสระเกี่ยวกับระดับสติปัญญา สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม และตัวแปรอิสระเกี่ยวกับระดับสติปัญญากับความเชื่อระหว่างบุคคล

วินเซนต์ ชุกวูกา โอซากวี (Vincent Chukwuka Osakwe 1981: 2056-A -2057-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาจริยธรรม: ทักษะการอภิปรายสำหรับประสบการณ์เบื้องต้น โดยใช้รูปแบบพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (สำหรับครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในไนจีเรีย) การวิจัยครั้งนี้ต้องการเสนอพัฒนาการของหลักสูตรการสอนของครูโดยมีแบบอย่างพัฒนาการของโคลเบอร์ก ซึ่งกล่าวว่า พัฒนาการทางจริยธรรมเกิดขึ้นทีละขั้นในโครงสร้างทั้ง 6 เป็นลำดับ อันเป็นผลจากปฏิกิริยาสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ทุกคนจะผ่านขั้นต่างๆโดยไม่มีใครกระโดดข้ามขั้น แต่ก้าวช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การแก้ปัญหาทางสังคมอย่างสม่าเสมอเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่จะเปลี่ยนจริยธรรมขั้นหนึ่งไปยังอีกขั้นหนึ่ง ในการนี้อาจช่วยได้โดยการชี้แจงอภิปราย ซึ่งต้องมีการนำเรื่องแต่ละเรื่องที่จะช่วยในการพัฒนาของโคลเบอร์กนำไปสู่สถานการณ์ที่ขัดแย้งสภาพการณ์เช่นนี้ ครูในฐานะผู้นำต้องรู้ทักษะการชี้แจงอันประกอบด้วย

1. ความสามารถที่จะรู้ว่าคำตัดสินนั้นอยู่ในชั้นใด
2. ความสามารถในการกระตุ้นให้ไปสู่ขั้นที่สูงขึ้น

วิธีการที่ใช้เป็นแบบประเมินผลซึ่ง 1. เตรียมเนื้อหาในหลักสูตร 2. ทดลองกับกลุ่มครู 3. ปรับปรุงผลและนำไปใช้ในที่สุด จุดมุ่งหมายของการทดลองนี้เพื่อประเมินว่าขอบเขตใดในหลักสูตรที่จะช่วยเสริมการสอนข้างต้น เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินเป็นแบบปรับปรุงของเรสต์ (Rest's Defining Issues Test) ใช้กับกลุ่มตัวอย่างประชากรครูที่เข้าร่วมประชุมฝึกอบรม ผลการวิจัยพบว่า ครูสามารถเรียนรู้การตัดสินทางจริยธรรมได้มากกว่า 75 เปอร์เซ็นต์

โรนัลด์ พอล ลองกัโบบาร์ดี (Ronald Paul Longobardi 1982: 3959-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลของการฝึกอบรมครู ที่มีต่อการพัฒนาการทางจริยธรรมของนักเรียน การวิจัยในครั้งนี้ ใช้กลุ่มตัวอย่างประชากร เช่น ครูซึ่งทำการสอนอยู่ใน โรงเรียนขนาดกลาง ซึ่งตั้งอยู่ในทิวบลูเล็ท ทางตะวันตกของบอสตัน ครูเหล่านี้ได้ผ่านการฝึกทั้งในค่านิยม การนำการอภิปรายทางจริยธรรมและยังได้เข้าร่วมในการอภิปรายทางจริยธรรมที่ยากๆ เพื่อส่งเสริมและยกระดับขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมในตนเองของครูเหล่านั้น ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามคือ The Defining Issues Test ให้ครูและนักเรียนตอบทั้งก่อนและหลังกระบวนการ และใช้แบบสอบถามนี้กับครูอีกกลุ่มในกลุ่มควบคุมที่ไม่เคยมีประสบการณ์ด้านพัฒนาการทางจริยธรรมมาก่อนเลย โดยให้ครูและนักเรียนตอบก่อนและหลังกระบวนการเช่นกัน ผลการวิจัยพบว่า ทั้งกลุ่มครูที่เคยมีประสบการณ์และกลุ่มควบคุมมีระดับขั้นของการพัฒนาทางจริยธรรมที่ขึ้น แต่เมื่อนำทั้ง 2 กลุ่มมาเปรียบเทียบกันแล้วปรากฏว่าไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ผู้วิจัยสรุปว่า

1. การให้การอบรมครูยังไม่เพียงพอ
2. ผู้วิจัยคิดว่าครูแต่ละคนแม้จะรู้และเข้าใจในสถานการณ์ยากๆนั้นก็ตาม แต่ก็อาจมีปฏิกิริยาแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ของเขา
3. ครูอาจจะยังไม่เข้าใจสถานการณ์ที่ยากนั้นจริง จนกว่าเขาจะมีประสบการณ์ด้วยตนเอง

คริสติน ลินน์ เลวิส (Christine Lynne Lewis 1982: 5088-A)

ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่าง พัฒนาการทางจริยธรรม และ พัฒนาการทางพุทธิปัญญา ของเด็กพิเศษ โดยพิจารณาจากตัวแปร ด้านเพศ สถานะเศรษฐกิจสังคม และ อายุ โดยศึกษาความสัมพันธ์ของพัฒนาการทางจริยธรรมและความรู้ของนักเรียนที่มีความสามารถ ซึ่งแตกต่างกันในเรื่องของเพศ สถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและอายุ เครื่องมือใช้การให้คะแนน "P" จาก Defining Issues Test ส่วนคะแนนที่ได้ เพื่อวัดพัฒนาการทางความรู้ใช้ของเพียเจต์ (Inventory of Piaget's Development Tasks) และใช้ Home Index เพื่อดูสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนักเรียน 120 คน เป็นชาย 60 คน หญิง 60 คน ซึ่งมาจากโรงเรียนมัธยมศึกษาแถบชานเมืองและชนบท จากเกรด 10, 11 และ 12 การวิเคราะห์ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสามทาง (3-Way Analysis of Variance) โดยใช้วิเคราะห์พัฒนาการทางจริยธรรม ทางความรู้ และสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม รวมทั้งใช้ค่าสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลจากการวิจัยพบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในพัฒนาการทางจริยธรรม ระหว่างนักเรียนที่มีความสามารถกับนักเรียนปกติ รวมทั้งพัฒนาการทางด้านความรู้ด้วย มีความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการทางด้านความรู้และจริยธรรม มีความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการทางด้านความรู้และสถานภาพทางเศรษฐกิจ ไม่มีความแตกต่างระหว่างเพศ อายุ ไม่ว่าจะ เป็นเรื่องทางพัฒนาการทางความรู้และจริยธรรม นักเรียนที่มีความสามารถมากมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญกับนักเรียนปกติในเรื่องสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

สรุปจากการวิจัยข้างๆข้างกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่าจริยธรรมมีความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งที่จะนำมาปลูกฝังให้กับนักเรียน ดังนั้นในการเรียนการสอนภาษาไทย ครูภาษาไทยจะสามารถสอดแทรกจริยธรรมในการสอนภาษาไทยได้ ทั้งนี้เพราะครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังจริยธรรมให้กับนักเรียนและเนื้อหาวิชาภาษาไทยก็มีความสัมพันธ์กับจริยธรรมมากด้วย